
”Tulee itku ihan”

3–5-vuotiaiden lasten kokemuksia yksinäisyydestä

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Lahdensivu syksy 2016

Veera Niemelä

Annakaisa Saariniemi

LAHDENSIVU

Sosiaalialan koulutus

Sosiaalipedagoginen kasvatusta

Tekijät

Veera Niemelä
Annakaisa Saariniemi

Vuosi 2016

Työn nimi

”Tulee itku ihan” 3–5-vuotiaiden lasten kokemuksia yksinäisyydestä

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kokevatko 3–5-vuotiaat lapset yksinäisyyttä päiväkotiryhmässä ja jos niin miltä se heistä tuntuu. Tavoitteena oli myös selvittää päiväkotiryhmän varhaiskasvattajien näkemyksiä yksinäisyydestä sekä tarkastella kohtaavatko nämä näkemykset lasten kokemusten kanssa. Tutkimus toteutettiin yhdessä päiväkotiryhmässä, ja siihen osallistui 13 lasta ja 4 varhaiskasvattajaa.

Teoreettiseksi viitekehikseksi opinnäytetyölle muodostui varhaiskasvatuksen lähtökohdat päiväkodissa, lapsen kasvu ja kehitys sekä yksinäisyys. Lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmia tarkasteltiin identiteetin ja sosiaalisten taitojen kehityksen, leikin ja kasvuympäristön merkityksen sekä kasvattajien roolin kautta.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelun sekä havainnoinnin avulla. Aineistot analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimustulosten mukaan päiväkotiryhmän lapset tunnistivat yksinäisyyteen liittyvän pahan olon tunteen esimerkiksi jäädessään leikin ulkopuolelle. Osalta lapsista puuttui kokonaan tärkeä ihminen, jolle kertoa ilot, surut ja salaisuudet. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli kavereita, mutta niitä toivottiin kuitenkin lisää.

Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvattajat osasivat tunnistaa yksinäisyyden. Yksin oleminen ja yksinäisyys erotettiin toisistaan. Kasvattajat kokivat ryhmässä olevan yksinäisyyttä, mutta se liitettiin uuteen ryhmään ja lukuvuoden aloittamiseen. Kasvattajien yhteinen käsitys yksinäisyyteen puuttumisesta ja ennaltaehkäisyyn merkityksestä korostuivat.

Avainsanat Yksinäisyys, varhaiskasvatusta, lapset, varhaiskasvattaja

Sivut 35 s. + liitteet 3 s.

LAHDENSIVU

Degree programme in Social Services
Social pedagogical education

Authors

Veera Niemelä
Annakaisa Saariniemi

Year 2016

Subject of Bachelor's thesis

3–5 -year-old children's experiences of loneliness

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to find out whether 3–5 -year-old children experience loneliness in their kindergarten group, and if so, what does it feel like from their perspective. Early childhood educators' views on loneliness were also explored to find whether or not they conformed to the experiences of the children. The research was carried out in one kindergarten group with 13 children and 4 early childhood educators participating.

The theoretical framework for the thesis was constructed from the early learning education in the kindergarten, a child's growth and development, as well as loneliness. Perspectives of growth and development were analysed through identity and the development of social skills, play, the significance of the environment were the child grows up, as well as the role of the educators.

The thesis is qualitative. The data were collected using themed interviews, as well as observation. The data were analysed using content analysis.

According to the results, the children in the daycare group were able to identify the unpleasant feeling associated with loneliness, for example when left out of a game. Some of the children did not have an important person with whom to share joys, sorrows and secrets with. All of the children that took part in the study had friends but wished for more of them.

The results also show that early childhood educators were able to identify loneliness. Being alone and loneliness were seen as two different things. The educators felt there was loneliness in the group, but associated it with the group being a new one and the fact that the term had just begun. The study highlighted the mutual understanding of educators to step in and intervene with loneliness, as well as the importance of preventing it.

Keywords Loneliness, early education, children, early childhood educators

Pages 35 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VARHAISKASVATUS.....	1
3	LAPSEN KASVU JA KEHITYS.....	3
3.1	3–5-vuotiaan kehitys vuosittain.....	3
3.2	Leikki.....	4
3.3	Identiteetin kehittyminen.....	5
3.4	Sosiaaliset taidot.....	6
3.5	Kasvuympäristön kontekstit.....	7
4	YKSINÄISYYS.....	8
4.1	Yksinäisyys ja yksin oleminen.....	8
4.2	Emotionaalinen ja sosiaalinen yksinäisyys.....	9
4.3	Yksinäisyyteen johtavia syitä.....	9
5	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET.....	10
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	11
6.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	12
6.2	Tutkimusmenetelmät.....	12
6.2.1	Laadullinen tutkimus.....	12
6.2.2	Haastattelu.....	13
6.2.3	Havainnointi.....	14
6.3	Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi.....	15
6.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	16
7	TUTKIMUSTULOKSET.....	17
7.1	Lasten aineiston analyysi.....	17
7.1.1	Lapsi ja kaverisuhteet.....	18
7.1.2	Lapsi ja leikki tilanteet.....	19
7.1.3	Lapsi ja tunne yksinäisyydestä.....	20
7.2	Kasvattajien aineiston analyysi.....	21
7.2.1	Havaintoja yksinäisyydestä.....	22
7.2.2	Yksinäisyyteen puuttuminen.....	23
7.2.3	Yksinäisyyden ennaltaehkäisy.....	25
8	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	26
9	POHDINTA.....	28
9.1	Tulosten pohdinta.....	28
9.2	Opinnäytetyöprosessin pohdinta.....	30
	LÄHTEET.....	32
Liite 1	Tutkimukseen osallistumislupakysely lasten vanhemmille	
Liite 2	Teemahaastattelun kysymysrunko lapsille	
Liite 3	Teemahaastattelun kysymysrunko varhaiskasvattajille	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tutkitaan 3–5-vuotiaiden lasten kokemuksia yksinäisyydestä. Lasten kokemuksiin liitetään myös päiväkotiryhmän varhaiskasvattajien näkemykset lasten yksinäisyydestä. Kohtaavatko lasten kokemukset yksinäisyydestä aikuisten havaintojen ja päätelmien kanssa? Tärkeintä tutkimuksessa on, että lasten ääni tulee vahvasti esiin. Lasten ajatukset ja kokemukset poikkeavat usein aikuisten ajatuksista ja kokemuksista. Tämän vuoksi on tärkeää tutkia yksinäisyyttä lasten näkökulmasta.

Aiheeksi valikoitui 3–5-vuotiaiden lasten yksinäisyys, koska aihe on sekä merkittävä että ajankohtainen. Yksinäisyys on globaalisti sekä valtakunnallisesti ihmisiä koskettava ja puhuttava aihe. Yksinäisyyden tuntemus lähtee jo lapsuudesta ja eriarvoistaa väestöämme voimakkaasti. Ajoittain itsensä yksinäiseksi tuntevien lasten ja nuorten määrä on viime vuosina kasvanut merkittävästi eikä se tutkimusten mukaan ole vähentymässä. Yksinäisyydellä on myös kauaskantoisia vaikutuksia ihmisten fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä toimintaan. (Junttila 2015, 10, 29, 86-88; Blomqvist 2015.)

Yksinäisyyden yhteiskunnallinen merkitys on tiedostettu ja nostettu esiin viimeisen 15 vuoden aikana myös politiikassa sekä mediassa. Sen merkitys ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen on suuri niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla. Jatkuvana ja pitkään koettuna yksinäisyys johtaa pahimmillaan masennukseen, joka maksaa yhteiskunnalle lähes 877 miljoona euroa vuodessa. (Saari 2016, 2.)

Aihe on tutkimuksen arvoinen, koska tästä ikäluokasta on hyvin vähän yksinäisyyteen liittyvää tutkimustietoa. Tutkimuksen yhtenä päätavoitteena on antaa ajattelemisen aihetta sekä herätellä ihmisiä ja lisätä heidän tietoisuuttaan lasten yksinäisyydestä, koska vaikutukset voivat olla pahimmillaan kauaskantoiset sekä koko väestöä koskevat. Yksinäisyyden kehää on vaikea katkaista, kun se on jatkunut tarpeeksi pitkään. Varhaiskasvattajan olisi tärkeää osata tunnistaa, milloin lapsi tuntee yksinäisyyttä tai milloin hän vain tahtoo leikkiä yksin. Yksinäisyyden tunteminen ja yksin oleminen eivät ole verrattavissa keskenään. (Junttila 2015, 19, 79-80.)

2 VARHAISKASVATUS

Tässä luvussa käsitellään varhaiskasvatusta ja sen merkitystä varhaislapsuudessa. Varhaislapsuutta pidetään merkittävänä elämänvaiheena kasvun ja oppimisen kannalta. Varhaiskasvatuksella pyritään lapsen kokonaisvaltaiseen ja tasapainoiseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus tasapainoiseen ja tavoitteelliseen varhaiskasvatukseen, jota ohjaa ammatillinen pedagoginen toiminta. Kuntien järjestämä varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat jatkumon, joiden välillä esiopetusta voidaan pitää valmistavana siltana. (Mahkonen 2016, 17; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015; Kunnat.net. 2016.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat valtakunnallisesti pienten lasten eri toimintaympäristöissä tapahtuvaa kasvua. Tavoitteena on vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten yhteistyöllä edistää lasten tasapainoista ja tavoitteellista kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteiskunnan tehtävä on järjestää, valvoa ja tukea laadukasta varhaiskasvatusta. Tätä varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona sekä erilaisina avoimina toimintoina. Näitä suunnitelmallisia ja tavoitteellisia varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat sekä seurakunnat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2015, 7-12.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2015, 13-16) mukaan kasvattaja toimii yhteistyössä vanhempien kanssa lasta koskevien kasvatuspäätösten saavuttamiseksi. Tällä luodaan perusta sille, että lapsi voi toimia ja kehittyä itsenäisenä sekä ainutlaatuisena persoonana kuitenkin toiset ihmiset huomioiden. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tasapainoinen toteutuminen merkityksineen vaihtelee tilanteiden mukaan. Tällä kokonaisuudella edistetään lapsen myönteistä minäkäsitystä, ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä. Lapsen arjessa hyvinvoinnin sekä sosio-emotionaalisten taitojen kehitykseen liittyviä positiivisia ja vahvistavia tekijöitä ovat vuorovaikutus ystävien kanssa eli hyvät kaverisuhteet, leikki sekä aktiivinen ja liikunnallinen toiminta. (Karila 2016, 13-14, 17.)

Uuteen varhaiskasvatukseen on lisätty vuonna 2016 yleissäännös lapsen osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Osallisuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan lapsen vaikuttamisen mahdollisuuksien ja vuorovaikutuksen lisäämistä. Lapselle annetaan näin mahdollisuus osallistua häntä koskeviin asioihin. Lapsen osallisuutta on heti painotettu ainakin Tampereen kaupungin uuden varhaiskasvatussuunnitelman luonnoksessa (2016). Osallisuutta lisääviä toimintatapoja kehitettäessä, lasten ymmärrys yhteisöistä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kasvavat. Osallistamalla lapsia enemmän vahvistuvat lapsen sensitiivinen kohtaaminen sekä myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. (Opetushallitus n.d; Tampereen kaupunki 2016, 22, Roos 2016, 51,54.)

Laadukkaan varhaiskasvatuksen on todettu tuottavan positiivisia vaikutuksia tulevaisuuden kannalta tarkasteltuna. Keskeisiä laatutekijöitä ovat henkilöstön koulutus ja osaaminen. Lapsen kehityksen ymmärtäminen, pedagogisten tilanteiden organisoiminen sekä sensitiiviseen pedagogiseen ohjaukseen ja vuorovaikutukseen kykeneminen voidaan katsoa varhaiskasvatuksen merkityksellisiksi laatutekijöiksi. Yhtenä tärkeänä laatutekijänä lasten elämänlaadun, oppimisen ja kehittymisen kannalta pidetään lasten lukumäärää sekä aikuisten ja lasten suhdelukuja päiväkotiryhmässä. Mikään näistä laatutekijöistä ei kuitenkaan yksin riitä vaan niiden muodostama kokonaisvaikutus luo pohjaa laadukkaalle varhaiskasvatukselle. (Karila 2016, 5, 26.)

Varhaiskasvatusta voi tarkastella esimerkiksi yhteiskunnallisesta ja yksilökehityksen näkökulmasta. Elämän laadussa, kognitiivisissa ja sosiaalisissa

”Tulee itku ihan”

3–5-vuotiaiden lasten kokemuksia yksinäisyydestä

taidoissa havaitut muutokset liittyvät yksilökehityksen näkökulmaan. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltaessa olennaisia ovat varhaiskasvatuksen tasa-arvoisuutta ja inhimillistä pääomaa tuottavat toiminnot ja työvoimapolitiittinen tehtävä. Kuviossa 1 kuvataan edellä esitetyt varhaiskasvatuksen vaikuttavuusulottuvuudet. (Karila 2016, 10-11.)

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden erilaiset ulottuvuudet (Karila 2016, 11.)

3 LAPSEN KASVU JA KEHITYS

Tässä luvussa tarkastellaan 3–5-vuotiaiden kasvua ja kehitystä vuosittain. Alaluvuissa kehitykseen perehdytään tarkemmin leikin, identiteetin, sosiaalisten taitojen kehittymisen ja kasvuympäristön kannalta. Kasvu ja kehitys ovat ainutlaatuinen ja jatkuva kokonaisuus, jonka edellinen vaihe nivoutuu kiinni aina seuraavaan. Kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ovat biologiset tekijät, sosiokulttuuriset tekijät sekä ihminen itse. (Vilkkö-Riihelä & Laine 2006, 10, 19.)

3.1 3–5-vuotiaan kehitys vuosittain

Kolmevuotias lapsi ymmärtää olevansa itsenäinen ja hänellä on omia toiveita, odotuksia ja mahdollisuuksia. Vaikka kolmen vuoden iässä lapsi on itsenäinen, vanhempien hellyys ja turva ovat tärkeitä. Kolmevuotias lapsi jäljittelee vanhempiaan ja haluaa olla heidän kaltaisensa. Lapsen muisti on tässä vaiheessa kehittynyt ja hän pystyy jo monimutkaisempaan ajatteluun. Kolmevuotias puhuu jo lauseita, joissa on useampi sana. Puheessa on vielä puutteita, mutta se on kuitenkin jo ymmärrettävää. Tässä vaiheessa lapsi alkaa ymmärtää tunteita sekä ymmärtää mitä seuraa hyvästä käytöksestä ja mitä huonosta. Liikkumisen tarve on kolmevuotiaalla suuri. Hyppiminen, juokseminen, pallon heittäminen ja potkiminen kuuluvat kolmevuotiaan fyysisiin taitoihin. (Karvonen & Lehtinen 2009, 21-22.)

Neljävuotias lapsi on jo hyvin omatoiminen sekä tietoinen itsestään. Lapsen sosiaaliset taidot ovat kehittyneet ja hän tuntee empatiaa vertaisiaan kohtaan. Neljävuotias osaa noudattaa sovittuja sääntöjä ja onkin hyvin tarkkana toisten rikkoessa sääntöjä. Puhe on neljän vuoden iässä selkeää ja lapsi pystyy jakamaan omia ajatuksiaan sekä vertailemaan asioita omien kokemusten kautta. Lapsi osaa ryhmitellä ja luokitella asioita sekä on hyvin kiinnostunut muun muassa sanaleikeistä. Kehonhallinta ja monipuolinen liikunta, onnistuvat neljävuotiaalta jo hyvin. Lapsi osaa kävellä, juosta, hypätä yhdellä jalalla, kiipeillä sekä heittää tai potkaista palloa tiettyyn suuntaan. (Karvonen ym. 2009, 24-25.)

Viisivuotias osaa mukautua sekä toimia yhteistyössä toisten kanssa. Aikuisen antamat ohjeet ja neuvot kuunnellaan ja epämieluisatkin tehtävät tehdään. Lapsi ymmärtää miksi sääntöjä tehdään ja kykenee noudattamaan niitä. Viisivuotias tunnistaa sekä osaa nimetä tunteita. Lapsen sanavarasto on laaja ja hän osaa käyttää kieliopin mukaista puhekieltä sekä taivuttaa sanoja oikein. Lapsi ymmärtää aikamuotojen eron ja osaa kertoa selkeästi tapahtumista. Viisivuotias on hyvin kiinnostunut kirjoitetusta tekstistä sekä innostunut opettelemaan kirjaimia. Lapsen kädentaidot ovat kehittyneet ja kätsisyys alkaa vakiintua. Lapsi liikkuu viiden vuoden iässä sujuvasti ja rytmikkäästi sekä hallitsee jo hyvin tasapainoilun esimerkiksi yhdellä jalalla. (Karvonen ym. 2009, 26-27.)

3.2 Leikki

Leikki on yksi lapsen tärkeistä kehitystehtävistä. Leikkiä pidetään merkityksellisenä myös lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta. Lapsi kehittyy leikin kautta niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Erityisesti sosiaaliset taidot ovat leikissä suuressa roolissa. Leikin vuorovaikutuksen kautta lapsi oppii yhdessäoloa, mielikuvien jakamista, vuorottelua, neuvottelutaitoja, yhteisymmärrystä, vastavuoroisuutta sekä kuinka toisen ihmisen kanssa ollaan ja toimitaan. Osallisuus ja leikkiin mukaan pääseminen ovat lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta merkittäviä tekijöitä. Leikkiessä lapsi on aktiivinen toimija, joka hahmottaa ja tutustuu maailmaan. Leikin avulla on turvallista kokeilla, erehtyä ja yrittää. Vaikeiden asioiden läpikäyminen leikin avulla on lapselle tärkeää ja luonnollista. Leikin tehtävä ei ole vain opettaa vaan sen on tarkoitus myös tuottaa lapselle iloa. (Koivunen 2009, 40; Järvinen & Mikkola 2015, 50-51; Tampereen kaupunki 2016, 28.)

Alle kolmevuotias lapsi leikkii vielä paljon yksin, mutta neljään ikävuoteen tultaessa leikki muuttuu rinnakkaisleikiksi. Yleensä viidettä ikävuotta lähestyttäessä, rinnakkaisleikkiminen alkaa muuttua yhdessä toisten kanssa leikkimiseksi. Mukaan tulevat myös roolileikit ja yhteistyö vertaisten kanssa. (Koivunen 2009, 40.)

Päiväkodissa puhutaan vapaasta lasten toiveiden mukaan toteutuvasta leikistä ja ohjatusta kasvattajan valitsemasta leikistä. Kasvattajan läsnäolo leikkitalanteissa on tärkeää leikin ohjaamisen sekä lasten turvallisuuden tunteen kannalta. Kasvattajan ollessa mukana leikissä myös konfliktitalanteiden selvittäminen on helpompaa. Kasvattaja oppii myös tuntemaan lapset

paremmin havainnoidessaan heidän leikkejään. (Koivunen 2009, 40; Järvinen ym. 2015, 50-51.)

3.3 Identiteetin kehittyminen

Identiteettiä voidaan kuvailla sisäiseksi kokemukseksi siitä, kuka minä olen ja mihin kuulun. Nykyään ajatellaan, että identiteetit eivät ole valmiiksi annettuja vaan niitä on pohdittava monessa suhteessa ja monenlaisen identiteettityön keinoin läpi elämän. Identiteetti syntyy vuorovaikutussuhteessa ympäristön ja toisten ihmisten kanssa. Sen avulla etsitään yhteenkuuluvuuden tunnetta samankaltaisiin ihmisryhmiin ja ihmisiin. Sillä on kaksi puolta: yksilön itse kokema ja ympäristön kokema identiteetti. Nämä kaksi puolta voivat erota toisistaan, koska eri aikoina ja eri tilanteissa ihminen määrittelee itsensä eri tavalla. Identiteetti ei ole pysyvä tai koskaan täysin valmis vaan muovaantuu ajan kuluessa. (Hujala & Turja 2011, 95-97.)

Identiteetti on väline, jonka avulla pohditaan yksityisten, persoonallisten ja yhteisöllisten olemisen, kuulumisen ja samaistumisen yhteyksiä toisiinsa. Pohdintaan tarvitaan avuksi kieltä. Kieli ja identiteetti kiinnittyvät osaksi sosiaalisen toiminnan kokonaisuutta. Ne kytkevät ihmisen osallisuuteen, vuorovaikutukseen ja erilaisissa suhteissa olemiseen. Aikuisen sensitiivisellä vuorovaikutuksella lapsen tai lapsiryhmän kanssa on todettu olevan positiivisia vaikutuksia lapsen identiteetin ja yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumisessa. (Koivunen 2009, 52; Karila 2016, 27.)

Identiteettiä ei muodostu, jos ihminen ei tule nähdyksi. Kasvattajan luomat mahdollisuudet lapselle tulla kuulluksi ja nähdyksi muokkaavat ajan kuluessa identiteettiä. Kasvattajan rooli lapsen identiteetin muodostumisessa on suuri, koska hän kutsuu lapsen vuorovaikutukseen, tarjoaa paikkaa ja osallisuutta toiminnassa, ajassa sekä tilassa. Tapaa, jolla aikuinen kutsuu lapsen vuorovaikutukselliseen toimintaan mukaan, pidetään lapsen sosiaalisen aseman kannalta merkittävänä. Koska identiteetin rakentuminen pohjautuu suhteisiin toisten ihmisten kanssa, mukaan ottaminen ja pois sulkeminen ovat osa sitä. (Hujala ym. 2011, 106-107.)

Lapsinäkökulmasta tarkasteltaessa kaverisuhteilla on suuri merkitys lapsen sosiaaliselle ja henkilökohtaiselle identiteettikehitykselle, valmiuksien kehittymiselle sekä tunne-elämälle. Lapsen identiteetin kehityksen kannalta on tärkeää saada myönteisiä sekä kielteisiä kokemuksia vertaisryhmässä. Varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että lapset ovat hyvin herkkiä puheelle, jonka kautta he peilaavat itseään suhteessa ympäristöön. Oleellista on yrittää etsiä niitä yhteisiä tekijöitä arjessa, joilla lapsia voidaan tukea kohtaamaan toisensa ennakkoluulottomasti ja tasavertaisesti. (Hujala ym. 2011, 95-99.)

Identiteetin kehitys on vahvasti sidoksissa itsetunnon kehitykseen. Itsetunto on arjessa rakentuva sisäinen näkymätön ominaisuus, joka voi muuttua ajoittain. Itsetunto vaikuttaa ihmisen olemukseen, ajatuksiin ja tekoihin. Lapsen olemus heijastaa hänen itsetuntoaan ja ympäristö aistii sen. Hyvällä itsetunnolla varustettu lapsi arvostaa itseään, uskaltaa ilmaista mielipiteensä

eikä alista toisia. Lapsi, jolla on hyvä itsetunto saa myös yleensä helposti ystäviä. Lapsi, jolla taas on huono itsetunto, ei usko omiin kykyihinsä ja voimiinsa selviytyä haasteista. Huonon itsetunnon omaava lapsi on paljon omissa oloissaan ja jää leikeistä ulkopuolelle. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2009, 11-15.)

3.4 Sosiaaliset taidot

Käyttäytymisen muodot pohjautuvat sosiaalisiin taitoihin, joita tarvitaan sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa vaativissa tilanteissa. Tilanteiden havaitseminen ja tulkinta, muiden toiminta ja sosiaaliset säännöt ohjaavat ihmisen sosiaalista käyttäytymistä. (Häkkä, Kuokkanen & Virolainen 2014, 93.)

Sosiaalinen kompetenssi ja kyvykkyys mahdollistavat henkilökohtaisten päämäärien yhteen sovittamisen sekä myönteisten suhteiden ylläpitämisen sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Tärkeässä asemassa tässä ovat sosio-emotionaaliset ja sosiokognitiiviset taidot, sosiaaliset taidot ja sosiaalisen hyväksynnän saaminen yhteisön muilta jäseniltä. Muiden tunteiden havaitseminen ja käsittely, omien emotionaalisten tunteiden käsittely ja hallinta sekä kyky asettua toisen asemaan ovat edellytyksiä sosiaalisen kompetenssin kehitykselle ja yleensä elämässä positiivisten kokemusten saamiselle. Useiden kansainvälisten tutkimusten mukaan hyvän sosiaalisen kompetenssin omaavat ihmiset ovat muita vähemmän yksinäisiä. Heikko sosiaalinen kompetenssi linkittyy usein yksinäisyyteen. Ilman tätä taitoa lapsi jää usein kaveriryhmän ulkopuolelle. (Häkkä ym. 2014, 92-93; Junttila 2015, 158-159.)

Lapsi on sosiaalinen toimija, joka oppii vertaisiltaan toimimaan ryhmässä ja jakamaan yhteisiä kokemuksia vaikuttamalla toinen toisiinsa. Vertaissuhteiden tärkeys korostuu myös erilaisuuden hyväksymisen, toisten huomiointamisen ja auttamisen opettelemisessa. Vertaissuhteet tarjoavat lapselle myös emotionaalisesti merkittävää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Corsaron (2000) näkemyksen mukaan lasten toimiessa vertaisryhmässä he liittyvät toimintaan aiempia kokemuksia ja tunteita eivätkä vain jäljittele ja toista ympäristönsä sosiaalisia ja kulttuurisia toimintoja. Myönteiset kokemukset vertaisryhmässä pohjaavat ryhmään kuuluvuuden tunnetta sekä kehittävät lapsen itsetuntemusta ja sosiaalisen vertailun kykyä. Lapsen sosiaalisten taitojen opettelu ei tapahdu kuitenkaan vain vertaisryhmässä vaan aikuisen on ohjattava ja tuettava lasta niiden opettelussa. (Lehtinen 2009, 138-140; Suhonen 2011, 96; Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi 2013, 1.)

Lapsi alkaa jäsentää sosiaalista käyttäytymistään jo vauvaiässä. Perheen ja etenkin vanhempien tarjoama vuorovaikutusympäristö ovat lapsuudessa suuressa roolissa. Turvallisessa vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa lapsi muodostaa käsityksen vuorovaikutustaidoista ja -suhteista sekä rakentaa sosiaalista maailmaansa. Sosiaalisen kehityksen kannalta ajateltuna aikuisen ohjaus ja tuki ovat esimerkiksi ristiriitatilanteiden ratkaisemissa ja toisen näkökulman ymmärtämisessä keskeisessä asemassa. Ilman aikuisen

ohjausta on vaarana, että lapsen sosiaaliset taidot jäävät heikolle tasolle. Tämä voi johtaa hyljeksintään toveriryhmässä tai ongelmiin kasvattajan kanssa. (Häkkä ym. 2014, 100; Pulkkinen 2002, 113.)

3.5 Kasvu ympäristön kontekstit

Seuraavaksi käsitellään 3-5-vuotiaan lapsen kannalta merkittäviä kasvu ympäristöjä, kotia ja päiväkotia. Lapsen ensimmäinen ja tärkein kasvu ympäristö on koti. Myöhemmin elämässä merkittäviä kasvu ympäristöjä ovat päiväkotia, koulu ja muut toimintaympäristöt, joissa lapsi kohtaa vertaisiaan. Näiden kasvu ympäristöjen tulisi muodostaa tavoitteellinen ja johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus, jotta voidaan taata turvallinen ympäristö lapsen kasvulle ja kehitykselle. (Määttä & Rantala 2010, 24-25.)

Kodin kasvu ympäristössä lapsen pohja hyvälle itsetunnolle, minäkuvalle ja empatiakyvyille muodostuu perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemukseen vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Väestöliiton psykologi Suvi Laru (2016) korostaa, että vuorovaikutus pitäisi yrittää luoda mahdollisimman avoimeksi jo pienestä pitäen, jotta lapsi uskaltaa sanoa, kysyä ja ihmetellä pieniäkin asioita. Lapsen positiivinen mielikuva hänestä itsestään rakentuu, kun vanhemmalla on herkkyttä lapsen viesteille, hän tulkitsee niitä tarpeiden kannalta oikein sekä vastaa niihin johdonmukaisesti. Lapsen viesteihin vastaamalla vanhempi edesauttaa lapsen myönteisen mielikuvan rakentumista. Lapsi kokee olevansa hyvä, hänen tarpeensa ovat tärkeitä, hänestä on iloa ja maailma on hyvä paikka. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d.)

Päiväkodin kasvu- ja oppimisympäristö on rakennettu niin, että lapsi toimii siellä tietoisesti ja tavoitteellisesti yhdessä toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Päiväkodin suotuisan kasvu ympäristön muodostavat monet tekijät, kuten turvallinen, myönteinen ja hyväksyvä ilmapiiri, johdonmukainen ja tavoitteellinen toiminta sekä hyvät fyysisen toimintaympäristön mahdollisuudet niin sisä- kuin ulkotiloissa. Varhaiskasvattajan omat asenteet luovat pohjan päiväkodin kasvu ympäristölle. Toiminnan suunnittelu, päiväkodin tilojen muokkaaminen sekä erilaisten välineiden ja materiaalien käyttö lapsiryhmän tarpeiden mukaan ovat osa virikkeellistä kasvu ympäristöä. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2002, 16-17; Kuopion kaupunki 2012, 3.)

Kasvattaja ammattilaisena tuo päiväkodin varhaiskasvatukseen oman persoonansa ominaisuuksineen, vahvuuksineen sekä puutteineen ja näin ollen on merkittävä tekijä lasten kanssa tehtävässä kasvatustyössä. Hän vastaa lasten yksilöllisiin tarpeisiin sopivalla tavalla sekä tukee omalla toiminnallaan lasten sosiaalisen kompetenssin kehittymistä ja rohkaisee sosiaalisten taitojen käyttöön. Kasvattaja luo turvallisen ja luotettavan ilmapiirin kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. (Koivunen 2009, 119,122-123.)

Lapsen kohdatessaan kasvattajan on hyvä muistaa, että vastakkain on kaksi subjektia ei koskaan subjekti ja objekti. Kasvattaja ja lapsi ovat ihmisiä yhtäläisine oikeuksineen ja arvoineen eikä kummallakaan ole oikeutta väheksyä toisen oikeuksia tai elintilaa. Kasvattajan tehtävä on toimia lapselle

suunnannäyttäjänä, kuinka toteuttaa tasa-arvoa ja kohdata toisia erilaisia ihmisiä arvostavasti. Vuorovaikutustaidoista puhuttaessa on tärkeää huomioida, etteivät ne tarkoita pelkästään puhumista vaan näihin taitoihin sisältyvät myös toisen kuunteleminen, kuuleminen, empatiakyky, ymmärtäminen ja herkkä tilannetaju. (Mattila 2011, 49; Koivunen 2009, 123.)

Sosiaalisten taitojen on todettu olevan yhteydessä hyvään itsetuntoon. Hyvä itsetunto pohjaa hyvän sosiaalisen kompetenssin kehittymiseen ja tämä puolestaan ehkäisee yksinäisyyden tunnetta. Ahon ja Heinon tutkimusraportissa (2000) viitataan Tunstallin (1994) tutkimukseen koskien pienten lasten sosiaalisia taitoja. Tutkimuksen mukaan sosiaalisten taitojen kehittämisessä korostuu yhdeksän eri tekijää:

- positiivinen itsetunto
- positiivinen asenne
- aktiivinen osallistuminen
- toisten kunnioittaminen
- tehokkaat kommunikaatiotaidot
- kyky ratkaista ongelmia
- optimistisuus.

Kasvattajan yhtenä tehtävä on osata vastata näihin tarpeisiin ajoissa sekä havainnoida ja edistää lapsen hyvinvointia. (Mattila 2011, 51)

4 YKSINÄISYYS

Tässä luvussa tarkastellaan yksinäisyyttä. Alaluvussa 4.1 perehdytään yksinäisyyteen ja yksin olemiseen. Yksinäisyys ja yksin oleminen on tärkeää erottaa toisistaan. Weiss (1973) on jakanut ihmissuhteisiin liittyvän yksinäisyyden kahteen, joita ovat emotionaalinen ja sosiaalinen yksinäisyys. Alaluvussa 4.2 kerrotaan emotionaalisen ja sosiaalisen yksinäisyyden eroista. Usein yksinäisyyteen johtavat syyt ovat moninaisia ja monitasoisia. Näitä syitä tarkennetaan alaluvussa 4.3.

4.1 Yksinäisyys ja yksin oleminen

Kokemuksen yksinäisyydestä muodostavat yhdessä ajatukset, tunteet ja käyttäytyminen. Yksinäisyyttä voidaan kuvata identiteettiä tai minäkuvaa muokkaavana emotionaalisenä tilana, joka pitkään koettuna voi alentaa hyvinvointia tai terveyttä. Yksinäisyyttä määriteltäessä suurin siihen johtavista syistä on puute sosiaalisista suhteista. Joko sosiaalisia suhteita ei ole lainkaan tai ne eivät ole merkityksellisiä. Yksinäisyystutkimuksien mukaan yksinäisyys koetaan epämiellyttävänä ja ahdistavana psyykkisenä kokemuksena. (Saari 2016, 8; Aho & Laine 2004, 182-183.)

Määrittelyssä on hyvä erottaa yksin oleminen ja yksinäisyys. Yksin olemisella tarkoitetaan fyysistä yksin muista erillään olemista, kun taas yksinäisyydellä yksinäisyyden tunnetta. Ilmiönä se on moniulotteinen, sillä siihen

liittyvät useat eri tekijät. Yksinäisyydestä voidaan puhua tunteena, kokemuksena, olotilana sekä myös toimintana. Ihminen voi elää ilman ystäviä ja läheisiä ilman, että hänestä tuntuu yksinäiseltä. Toisaalta, joku voi tuntea itsensä yksinäiseksi ihmissuhteista ja vuorovaikutuksesta huolimatta. (Aho ym. 2004, 182-183; Dahlberg 2007, 195-200.)

4.2 Emotionaalinen ja sosiaalinen yksinäisyys

Weiss (1973) jakaa yksinäisyyden kahteen eri ulottuvuuteen, emotionaaliseen ja sosiaaliseen. Merkityksellisen ja läheisen ihmissuhteen puuttuminen johtaa emotionaaliseen yksinäisyyteen. Junttilan mukaan toisin kuin sosiaalisessa yksinäisyydessä, emotionaaliseen yksinäisyyteen liitetään usein voimakkaammin ahdistuksen, levottomuuden ja toivottomuuden tunteita. Sosiaalinen kanssakäyminen vaatii ystävien ja tovereiden muodostamaa verkostoa, ja tämän puuttuminen tai tyytymättömyys olemassa olevaan verkostoon johtaa sosiaalisen yksinäisyyden kokemiseen. Näitä näkökulmia voidaan pitää toisistaan riippumattomina, koska ne ovat subjektiivisina kokemuksina laadullisesti erilaisia. (Aho ym. 2004, 183; Junttila 2015, 33-34.)

Ajallisesti tarkasteltaessa voidaan puhua kroonisesta tai ohimenevästä yksinäisyydestä. Jokainen kokee joskus tilapäistä yksinäisyyttä, ja se liitetään usein elämäntilanteen muutoksiin: ihmissuhteen katkeamiseen, toiselle paikkakunnalle muuttamiseen tai omaisen kuolemaan. Pitkäkestoisesta eli kroonisesta yksinäisyydestä puhuttaessa ihminen ei ole kahteen tai useampaan vuoteen pystynyt solmimaan kestäviä ihmissuhteita. (Aho ym. 2004, 183; Heiskanen & Saaristo 2011, 78.)

Yksinäisyyden kokeminen kuuluu sekä lasten, nuorten että aikuisten maailmaan. Jo kolmevuotias lapsi voi kokea sosiaalista yksinäisyyttä, mutta se eroaa yksityiskohdiltaan aikuisen yksinäisyydestä. Taustalla ovat samat kokemukset ahdistavan mielipahan tunteista, ikävystymisestä, vieraantumisesta sekä itsearvostusta heikentävästä syrjäytetyksi tulemisen tunteesta. Lasten näkökulmasta tarkasteltuna yksinäisyyden kokeminen muuttuu aikuisuutta lähestyttäessä fyysisestä yksinään olemisesta enemmän psyykkisiin yksinäisyyden tuntemuksiin. (Laine & Neitola 2002, 30; Aho ym. 2004, 184.)

4.3 Yksinäisyyteen johtavia syitä

Yksinäisyyden syitä voidaan selittää muun muassa ulkoisilla tekijöillä, kehityksen tuomilla muutoksilla, persoonallisuuspiirteillä sekä periytyvyydellä. Yksinäisyyteen johtaviin ulkoisiin tekijöihin voidaan katsoa kuuluvan tärkeän sosiaalisen suhteen katkeaminen tai sen puuttuminen kokonaan. Toiselle paikkakunnalle muuttaminen tai kuolema voivat johtaa puutteen sosiaalisesta suhteesta. Uusiin ihmisiin ja ryhmään sopeutuminen voivat aiheuttaa yksinäisyyden lisäksi ahdistusta ja depressiota. (Aho ym. 2004, 185.)

Toinen yksinäisyyteen johtava syy, kehityksen tuomat muutokset, ilmenee erityisesti lapsuudessa. Lapset kehittyvät omaan tahtiinsa, joten ystävien kehittyneemmät taidot ja kyvyt sekä muuttuneet mielenkiinnonkohteet voivat ajaa ennen paljon yhdessä leikkineitä lapsia erilleen. Ystävyys-suhteiden katkeamista pidetään normaalina kehitykseen kuuluvana piirteenä, mutta joillekin lapsille tämä voi aiheuttaa kriisitilanteen elämässä. Lapsi voi kokea tulleen hylätyksi ja hänen itsetuntonsa voi laskea. Ystävyys-suhteen jättänyt lapsi voi taas kokea puolestaan syyllisyyttä. (Aho ym. 2004, 186.)

Useimmiten yksinäisyyden syitä voidaan selittää persoonallisuuspiirteillä. Suurin osa yksinäisistä vetäytyy syrjään, erilleen muista ja käyttäytyy niin, etteivät muut lähesty heitä. Myös heikon sosiaalisen minäkäsityksen katsotaan olevan yhteydessä yksinäisyyteen. Alhaisen itsearvostuksen voidaan katsoa olevan sekä syy että seuraus yksinäisyydestä. (Aho ym. 2004, 186-188.)

Tutkimusten mukaan yksinäisyyden voidaan katsoa olevan myös periytyvää. Bartelsin, Cacioppon, Hudziakin sekä Boomsmanin (2008) mukaan perinnöllisyyden vaikutus kuitenkin madaltuu, mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa. Tämän jälkeen tärkeämmäksi tulee ympäristön vaikutus. Hollantilaisessa 8000 kaksosparia sisältävässä tutkimuksessa geneettinen perimä selitti seitsemänvuotiaiden lasten yksinäisyydestä 60 prosenttia, kymmenenvuotiaiden yksinäisyydestä 54 prosenttia ja kaksitoistavuotiaiden yksinäisyydestä 17 prosenttia. Samassa tutkimuksessa kasvuympäristöön liittyvien tekijöiden katsottiin selittävän seitsemänvuotiaiden yksinäisyydestä neljä prosenttia, kymmenenvuotiaiden yksinäisyydestä 12 prosenttia ja 12 vuotiaiden yksinäisyydestä 41 prosenttia. Eli mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa sitä voimakkaammin jokapäiväinen arki sekä oppiminen vaikuttavat yksinäisyyden kokemukseen ja perittyjen ominaisuuksien merkitys vähenee. (Junttila 2015, 129-130.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Seuraavassa luvussa tarkastellaan aikaisempia yksinäisyyteen liittyviä tutkimuksia. Yksinäisyyden yhteiskunnallinen merkitys on tiedostettu ja nostettu esiin viimeisen 15 vuoden aikana myös politiikassa sekä median keskuudessa. Sen merkitys ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen on suuri niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla. (Saari 2016, 2.)

Yksinäisyystutkimus on monitieteellistä ja -ulotteista. Tutkimuskohteena se on kuitenkin vielä suhteellisen nuori ja eniten aihetta on tutkittu Yhdysvalloissa. Yksinäisyystutkimusten kasvu alkoi 1970–80-luvun taitteessa ja 2000-luvun alusta kasvu on jatkunut entisestään. Kansainvälisesti johtavia yksinäisyydentutkijoita ovat yhdysvaltalainen John Cacioppo sekä kanadalainen Ami Rokach. Chigagon Yliopiston professori Cacioppo on tutkinut yksinäisyyttä yli 20 vuotta. Useiden tutkimustulosten perusteella yksinjäminen ei ole vain ikävää, vaan myös vaarallista. Kirjassa *Loneliness – Human Nature and the Need for Social Connection* (2008) kerrotaan yksinäisyyden olevan yhtä vahingollista tai jopa vahingollisempaa ihmisen hyvinvoinnille kuin esimerkiksi liikalihavuus tai tupakointi. Cacioppo painottaa,

että tilapäiset yksinäisyyden tunteet ovat osa ihmisen elämää. Yksinäisyyden tunteiden kroonistuessa kielteisten ajatusten, tunteiden ja käyttäytymisen kehä alkaa vakiintua ja vahvistaa itseään. Ihmissuhteiden määrä ei ole verrattavissa niiden laatuun vaan tärkeää on kokemus siitä, että ihmisen omat odotukset ja tarpeet suhteissa täyttyvät. (Saari 2016, 4-5; Valtonen 2015, 5.)

Pienten lasten yksinäisyyttä on tutkittu Suomessa suhteellisen vähän. Nopeasti muuttuvassa ja yksilöllistyvässä yhteiskunnassa aihe on kuitenkin hyvin ajankohtainen. Valtakunnallisesti lasten ja nuorten yksinäisyyttä on tutkinut Kaarina Laine (1989, 2002). Uudemmassa tutkimuksessa (2002) tutkittiin pienten lasten syrjäytymistä päiväkodin vertaisryhmässä. Päivähoitoikäisillä lapsilla syrjäytyminen vertaisryhmästä yhdistyi yksinäisyyteen ja tämän todettiin johtuvan useista eri tekijöistä. Näitä tekijöitä olivat heikko minäkäsitys ja itsearvostus, sisäänpäin suuntautuneisuus ja epävarmuus omasta itsestään, heikot sosiaaliset taidot sekä toisten kanssa toimeen tulemisen vaikeus. (Laine & Neitola 2002, 73-80.)

Terveys- ja hyvinvointipolitiikan professori Juho Saari (2009) on ensimmäinen, joka on tutkinut suomalaisten yksinäisyyttä yhteiskuntatasolla. Saaren tutkimuksen mukaan (2009) jossakin vaiheessa elämää jopa viidenes yli 15-vuotiaista kokee ahdistavaa ja pidempiaikaista yksinäisyyttä. Hän kuvaa yksinäisyyttä juurisyyksi eli monien asioiden takana olevaksi tekijäksi. (Junttila 2015, 53, 87-88; Laine ym. 2002, 80; Saari 2009, 9, 140; Koivisto 2016.)

Kasvatustieteiden dosentti Niina Junttila on ollut mukana tutkimassa lasten ja nuorten yksinäisyyttä useissa monitieteisissä tutkimushankkeissa. Junttilan väitöstutkimuksessa (2010) tutkittiin kouluikäisten lasten ja nuorten sosiaalisen kompetenssin ja yksinäisyyden mittaamista, yhteyksiä ja periytyvyyttä vanhemmilta heidän lapsilleen. Junttila on toiminut myös professori Juho Saaren tutkijaryhmässä, jossa kartoitettiin Suomessa verkko-kyselynä (2014) suomalaisten kokemaa yksinäisyyttä yhteistyössä Helsingin Sanomien kanssa. Tämän tutkimuksen (2014) yksinäisistä 34 prosenttia kertoi olleensa yksinäisiä jo lapsena ja 53 prosenttia yksinäisistä koki sitä jo nuoruudessaan. Lapsuus ja nuoruusiän yksinäisyyden kokemuksista voisi tulla moninaisia seurauksia aikuisuudessa. (Junttila 2010, 5; Junttila 2015, 10, 85.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Seuraavaksi kuvataan tarkemmin tutkimuksen tehtävää, tarkoitusta, tavoitteita sekä käytettyjä menetelmiä. Tutkimuksen aineistonkeruutavat ja analysoinnin menetelmät avataan myös yksityiskohtaisemmin. Luku päättyy pohdintaan tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta.

6.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää teemahaastattelun sekä havainnoinnin avulla lasten kokemuksia yksinäisyydestä. Tutkimuksessa pyrittiin saamaan lasten ääni kuuluviin sekä selvittämään, yhdistyvätkö lasten kokemukset ja kasvattajien näkemykset päiväkotiryhmän lapsien yksinäisyydestä.

Tutkimuskysymykset rajattiin kahteen:

1. Kokevatko 3–5-vuotiaat lapset yksinäisyyttä päiväkotiryhmässä ja jos kokevat, niin miltä se tuntuu?
2. Miten kasvattaja näkee lapsen yksinäisyyden päiväkotiryhmässä?

Ensimmäisen kysymyksen avulla pyrittiin tarkastelemaan lapsen omia subjektiivisia yksinäisyyden kokemuksia sekä tuntemuksia. Toisen kysymyksen kautta tarkasteltiin varhaiskasvattajan näkemyksiä ja havaintoja lasten yksinäisyydestä päiväkotikontekstissa. Pohdinnassa perehdytään tarkemmin siihen, yhdistyivätkö lasten kokemukset ja kasvattajien näkemykset ryhmän yksinäisyydestä.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena. Menetelminä käytettiin sekä haastattelua että havainnointia. Haastattelulla pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta ja haastattelijoilla oli mahdollisuus kysymysten toistoon sekä tarkentamiseen, lisäkysymyksiin, väärinkäsitysten oikaisuun sekä käydä luontevaa keskustelua haastateltavan kanssa. Havainnoinnin avulla haluttiin laajentaa näkökulmaa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

6.2.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on monisäikeistä todellisen elämän kuvausta. Kokonaisvaltainen kohteen laadun, ominaisuuksien ja merkityksien ymmärtäminen osana jotakin elämismailmaa ja todellisuutta lisää ymmärrystä niin ilmiöön liittyvistä syyseuraussuhteista kuin ilmiön luonteesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 161; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2013, 83.)

Laadullista tutkimusta voidaan kuvailla joustavaksi prosessiksi, jossa tutkimustehtävä, teoria, aineiston keruu ja aineiston analyysi kehittyvät ja muotoutuvat tutkimuksen edetessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään tutkimusaineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti eikä vain pitämään tuloksia totuuksina. Aineistonkeruumenetelminä kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää haastattelua, kyselyä, havainnointia tai erilaisiin dokumentteihin perustuvaa tietoa. Näitä voi käyttää erikseen tai eri tavoin yhdisteltyinä. (Kiviniemi 2015, 74; Tuomi ym. 2009, 71.)

Työssä käytetty hermeneuttinen tai tulkinnallinen laadullinen tutkimus on laadullisen tutkimuksen orientaatio, jossa tutkittavien ääni eli heidän tapansa tulkita todellisuutta ja luoda merkityksiä ilmiöille korostuu. Tutkijan ja tutkittavan vuoropuhelun mahdollisuus, erilaiset empaattisen kuulemisen taidot sekä tutkijan herkkyyys pohjaa tutkittavan yksilöllisten kokemusten todellisuuden ymmärtämiseksi. (Ronkainen ym. 2013, 97.)

6.2.2 Haastattelu

Haastattelu antaa mahdollisuuden sekä aikuisten, että lasten äänen kuulemiselle ja heidän näkökulmansa esiin tuomiselle. Haastattelulla saadaan mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta ja se tarjoaa mahdollisuuden monimuotoiseen keskusteluun tiedonantajan kanssa. Haastattelijalla on mahdollisuus tarkentaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä sekä selvittää ilmausten sanamuotoa eli käydä joustavaa vuoropuhelua haastateltavan kanssa. (Tuomi ym. 2009, 73.)

Lapsia haastatellessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa haastattelun eettisiin kysymyksiin, tutkimuslupaan, lapsen kehitystasoon, lapsen ja haastattelevan aikuisen suhteeseen sekä kysymysten muotoilemiseen. Lapsen haastattelussa sosiaalisen kentän kannalta erityistä on luvan varmistaminen vanhemmilta. Lapsi ei voi päättää yksin osallistumisestaan. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa on hyvä pohtia lapsen valmistelua haastattelutilanteeseen. Lapselle on hyvä kertoa etukäteen haastattelusta ja sen teemasta, jotta hänellä on mahdollisuus valmistautua haastatteluun. Mitä nuorempi haastateltava lapsi on, sitä tärkeämpää on ottaa huomioon lapsen toiminnallisuus jo suunnitteluvaiheessa. Haastattelussa olisi hyvä käyttää apuna esimerkiksi kehoa, leluja ja muita välineitä. Tärkeää lasta haastatellessa on sensitiivinen vuorovaikutus. Lapsen äänen esiin tuomiseksi, haastattelijan on osattava lukea lasta ja tartuttava lapsen kertomaan. Kommunikointi haastattelutilanteessa lapsen kanssa erilaisin ilmein ja elein on tärkeää. (Ruusu vuori & Tiitula 2005, 145-148.)

Tutkimukseen valittiin haastattelumuodoksi teemahaastattelu. Teemahaastattelulla pyritään löytämään vastauksia tutkimustehtävään etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten kautta. Teemahaastattelussa tärkeää on, että haastattelija hallitsee haastattelun rakenteen ja on hyvin perehtynyt aihepiiriin. (Tuomi ym. 2009, 75.)

Teemahaastattelua voidaan kuvailla keskusteluksi haastateltavan ja haastattelijan välillä. Aineisto koostuu haastateltavan omista kokemuksista. Vaikka teemat ovatkin tutkijan etukäteen suunnittelemat, ne eivät rajaa haastateltavalta kertyvää aineistoa. Etukäteen valitut teemat paremminkin sitovat aineiston tutkimustehtävään. (Tilastokeskus. n.d.)

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, koska lapsia haastatellessa keskustelu voi poiketa aiheesta. Lapset voivat olla haastattelutilanteessa hyvin erilaisia. Toiset voivat olla hiljaisia eli passiivisia ja toiset puheliaita eli aktiivisia keskustelijoita. Teemahaastattelun avulla varmistettiin, että keskustelu pysyi valituissa teemoissa niin lasten kuin aikuistenkin

kohdalla. Aineistonhankintaa varten luotiin teemahaastattelurunko sekä lapsille (liite 2) että kasvattajille (liite 3) joissa oli etukäteen valitut aihepiirit. Runkojen teemat pohjautuivat tutkimuskysymyksiin ja –tehtävään eli yksinäisyyden eri ulottuvuuksiin sekä siihen miten yksinäisyys näkyy päiväkotiryhmässä. Haastattelun toteutuksesta kerrotaan tarkemmin alaluvussa 6.3.

6.2.3 Havainnointi

Laadullisessa tutkimuksessa toisena yleisenä tiedonkeruumenetelmänä pidetään havainnointia. Tiedonkeruumenetelminä havainnointi ja haastattelu tukevat toisiaan. Aineistonkeruumenetelmien yhdistäminen tuo tutkimukselle laajempien näkökulmien avulla luotettavuutta ja sillä voidaan monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä saatua tietoa. Jos tutkittavasta ilmiöstä ei tiedetä paljoa, pidetään havainnointia usein perusteltuna tiedonhankkimismenetelmänä. (Tuomi ym. 2009, 81.)

Lapsia havainnoidessa on tärkeää aloittaa ensin yleisesti ryhmän havainnoinnista ja vasta sitten tarkentaa havainnointia yksittäiseen henkilöön, ettei lapsi häiriinny. Havainnointiin on valmistauduttava huolella, jotta tutkija osaa havainnoida tutkimuksen kannalta oleellisia asioita. Lapsi-ryhmässä tapahtuu paljon, joten havainnot on suositeltavaa kirjata heti ylös ja valokuvia tai muita aineistoja on hyvä kerätä muistin tueksi. (Aarnos 2015, 166.) Havainnointi ei ole vain tutkijoiden käyttämä menetelmä vaan päiväkotiympäristössä se on arjessa käytettävä työkalu, jolla kasvattaja tutustuu lapseen syvemmin ja saa arvokasta tietoa lapsen toiminnasta.

Havainnoinnilla pyritään saamaan mahdollisimman paljon tietoa havainnoitavasta tai tutkittavasta asiasta kuten esimerkiksi lapsen kokemuksista sekä mielenkiinnon kohteista tai hänen tarpeistaan luonnollisessa ympäristössä. Se mahdollistaa näiden asioiden ymmärtämisen lapsen näkökulmasta. Havainnoinnin avulla myös tutustutaan lapseen syvemmin. Kasvattajan näkökulmasta hän pyrkii arjen tilanteissa havaitsemaan enemmän, ymmärtämään paremmin, tulkitsemaan tietoisemmin ja toimimaan näiden havaintojen avulla lapselle suotuisammin sekä lapsen tarpeisiin vastaten. Lapsen kehityksen kannalta kasvattajan havainnointi on tärkeässä asemassa ja sitä tulisi tehdä systemaattisesti. Tämä voi tuottaa uusia näkökulmia lasten kokemuksista ja muuttaa kasvattajan suhtautumista niihin. (Koivunen & Lehtinen 2015, 16-21; Ronkainen ym. 2011, 115; Grönfors 2015, 149.)

Havainnoinnissa käytettiin osallistuvaa havainnointia, koska haluttiin luoda turvallisuutta tulevaa haastattelua varten tutustumalla lapseen paremmin. Tutustumalla etukäteen lapseen ja tuomalla haastattelijat tutuksi lapset voivat kokea haastattelutilanteen rennommaksi ja ilmapiirin luotettavammaksi. Leikkitalanteita seurattiin myös etäältä, jotta saatiin mahdollisimman aito kuva lasten keskinäisistä vuorovaikutustilanteista. Havainnointitilanteista kerrotaan lisää alaluvussa 6.3.

6.3 Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin yhden päiväkotiryhmän 3–5-vuotiailta lapsilta sekä kasvattajilta. Tutkimuksen havainnointivaiheeseen osallistui 14 lasta. Havainnointitilanteissa käytettiin muistiinpanovälineiden lisäksi nauhuria. Havainnoinnit toteutettiin lasten aamupalan ja vapaan leikin aikana. Havainnointikertoja oli kaksi.

Haastatteluihin osallistui neljä kasvattajaa sekä 13 lasta. Yhdellä ryhmän lapsella oli lupa vain havainnointiin, joten häntä ei haastateltu. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina erillisessä tilassa sekä lasten että aikuisten osalta. Lasten haastattelut olivat kestoltaan noin 7-12 minuuttia ja kasvattajien haastattelut 10-20 minuuttia.

Kaikki haastattelut sekä nauhoitetut havainnoinnit litteroitiin eli kirjoitettiin tekstimuotoon. Tämän jälkeen äänitteet tuhottiin, jotta haastateltavien yksityisyyssuoja ei vaarannu missään vaiheessa. Kun kaikki haastattelut ja havainnoinnit olivat litteroitu, aineisto analysoitiin. Tutkimuksen aineiston analyysin valittiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistolähtöisen sisällön analyysin avulla tässä tutkimuksessa haluttiin tuoda esiin lapsien ja kasvattajien omat kokemukset. Tätä analyysimenetelmää voidaan käyttää laadullisissa tutkimuksissa ja sitä voidaan käyttää myös erilaisissa analyysikonaisuuksissa. (Tuomi ym. 2009, 91.)

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. Sillä pyritään luomaan sanallinen ja selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä sekä järjestämään aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon. Aineistolähtöisessä analyysissä toteuttamiseen tai lopputulokseen ei saisi vaikuttaa tutkijan aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat tutkittavasta ilmiöstä, koska aineiston oletetaan olevan aineistolähtöistä. Johtopäätöksissä tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan ja mitä esille nousevat asiat tutkittaville merkitsevät. (Tuomi ym. 2009, 92-96, 113.)

Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu kolme vaihetta:

1. aineiston redusointi eli pelkistäminen
2. klusterointi eli ryhmittely
3. abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.

Aineiston redusoinnin eli pelkistämisen esimerkiksi tiivistämällä tai pilkkomalla aineisto osiin tavoitteena on jättää kaikki epäolennainen pois. Redusoimalla nostetaan esiin asiat, joista tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ja katsotaan niitä tutkimustehtävän ja -kysymysten näkökulmasta. Tällä helpotetaan toista sisällönanalyysin vaihetta, klusterointia. (Tuomi ym. 2009, 108-109.)

Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä alkuperäisaineisto käydään tarkasti läpi ja etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään samaan kategoriaan, tämän

jälkeen kategorialle annetaan sen sisältöä kuvaava nimi. Klusterointi luo pohjan tutkimuksen perusrakenteelle ja sen avulla voidaan tehdä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi ym. 2009, 110.)

Sisällönanalyysin kolmannen vaiheen, abstrahoinnin avulla muodostetaan teoreettinen käsitteistö. Tässä kohtaa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Näiden tietojen avulla tutkija muodostaa kuvauksen tutkimuskohteesta ja vertaa teoriaa sekä johtopäätöksiä koko ajan alkuperäisaineistoon. (Tuomi ym. 2009, 111-112.)

6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tässä tutkimuksessa pyrittiin huolehtimaan luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavista tekijöistä koko tutkimuksen ajan. Tutkimuksen eettisyys otettiin huomioon käsittelemällä toimeksiantajakunnan, päiväkodin ja lasten tiedot nimettöminä. Tutkittavien henkilöllisyys ei tullut ilmi missään vaiheessa tutkimusta. Tutkimukseen osallistui lapsia, joten heidän haastattelamiseen ja havainnointiin pyydettiin kirjallinen suostumus vanhemmilta. Osallistumislupalomakkeessa (liite 1) kerrottiin lasten vanhemmille tutkimuksen luonteesta sekä tavoitteista, kuka tutkimuksen suorittaa ja mistä oppilaitoksesta sekä tutkimustulosten käyttötarkoituksesta. Lomakkeessa painotettiin myös anonymiteetin toteutumista. Tutkimukseen osallistuvien lasten nimet eivät tulleet missään vaiheessa tutkimusta julki. Tutkimuseettisenä lähtökohtana oli siis anonymiteetti sekä ihmistä kunnioittava lähestyminen niin lasten kuin kasvattajienkin kohdalla.

Aineiston käsittely tapahtui täysin luottamuksellisesti. Aineiston keruun jälkeen nauhoitetut haastattelut litteroitiin ja nauhat tuhottiin. Haastattelukysymykset olivat teemoiteltu etukäteen, joten litteroinnin jälkeen aineistot jaettiin teemojen mukaan. Tämän jälkeen litteroidut aineistot tuhottiin. Mitään aineistomuotoja ei jaettu tutkimuksen tekijöiden ulkopuolelle. Toimeksiantajakuntaa, päiväkotia tai tutkimukseen osallistuneita lapsia ei voi tunnistaa aineistosta.

Tutkimuksen luotettavuutta haluttiin lisätä tutustumalla lapsiryhmään ennen tutkimusaineiston keruun aloittamista. Tämä muodosti matalamman kynnyksen lapsille keskustella tutkittavasta aiheesta sekä loi turvallisemman suhteen tutkijan ja tutkittavan välille. Lasten aitous sekä rentous kasvoivat sen myötä mitä turvallisemmaksi ja luottavaisemmaksi he tunsivat itsensä esimerkiksi haastattelutilanteessa. Tutkijat valmistelivat lapset tutkittavaan aiheeseen Molli-lastenkirjan avulla, jotta he pystyisivät etukäteen virittäytymään tutkittavaan aiheeseen lasten näkökulmasta käsin.

Hirsjärven (2014, 231-232) mukaan tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tämän tutkimuksen validiteetista eli pätevyydestä huolehdittiin pysymällä tutkimuskysymyksissä ja tutkimustehtävissä läpi tutkimuksen. Validiteetti kuvaa sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä mitä on tarkoitus tutkia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuksen luotettavuutta pyrit-

tiin korostamaan käyttämällä kahta toisiaan tukevaa aineistonkeruumenettelmää, haastattelua ja havainnointia. Aikaisemmin mainittu laajempi näkökulma sekä luotettavuus lisääntyvät, kun aineistoa on hankittu kahdella eri menetelmällä.

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna ja siinä pyrittiin välttämään haastateltavan johdattelua. Haastattelijalla oli mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä ja toisaalta myös haastateltavilla oli mahdollisuus keskustella mieltä askarruttavista asioista. Tällöin haastateltavien ääni tulee aidosti esille. Kysymykset mittasivat oikeita asioita ja niiden avulla saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Haastattelutilanne oli hyvin neutraali eikä haastateltavien vastauksia kommentoitu haastattelutilanteessa millään tavalla tutkijan toimesta. Havainnointi toteutettiin kahtena päivänä osallistuvalla tavalla, koska tällöin päästään mahdollisimman hyvin lapsen tasolle ja rakennetaan luottamussuhdetta lapseen.

Tutkimuksen aineiston määrä (13 lasta ja 4 aikuista) oli hyvä ja aineistoa saatiin haastatteluista tarpeeksi. Lasten osalta molemmat sukupuolet olivat hyvin edustettuina (7 poikaa ja 6 tyttöä) ja päiväkotiryhmän jokainen kasvattaja osallistui myös tutkimukseen. Laadullisen tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä, koska aineisto perustuu ihmisen omiin näkemyksiin ja kokemuksiin.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen aineistojen avulla saadut tutkimustulokset. Yksilöhaastatteluiden sekä ryhmän havainnoinnin avulla kerättiin kattava aineisto. Kuulemalla ryhmän lapsia sekä aikuisia saatiin paljon arvokasta ja eri näkökulmia tarjoavaa tietoa. Teemahaastattelun avulla saatiin kerättyä aineistoa etukäteen valittujen teemojen ympärille.

Haastatteluista nostettiin sitaatteja eli lainauksia tutkimusloksiin. Havainnollistavilla lainauksilla annetaan lukijoille viitteitä siitä aineistosta, josta analyysi on tehty ja tulokset saatu. Suorat lainaukset lisäävät tutkijoiden mukaan tämän tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta. Lasten haastatteluista nostetuissa lainauksissa haastattelija on merkitty H-kirjaimella ja lapset ovat merkitty T 1-6 ja P 1-7. Tässä T tarkoittaa tyttöä ja P tarkoittaa poikaa. Kasvattajien lainauksissa kasvattajat ovat merkitty Kasvattaja 1-4.

7.1 Lasten aineiston analyysi

Lasten haastatteluissa käsiteltiin kolmea teemaa, jotka liittyivät kaverisuhteisiin, leikki-tilanteisiin sekä tärkeän ihmisen olemassaoloon. Nämä kaikki kolme teemaa liittyivät vahvasti pienen lapsen tuntemuksiin sekä kokemuksiin yksinäisyydestä. Lasten vastaukset olivat hyvin lyhyitä, joten täydentävien kysymysten esittäminen oli tarpeellista.

7.1.1 Lapsi ja kavereisuhteet

Kavereiden merkitys päiväkotiarjessa on suuri. Yksinäisyyden kokemukseen liitettäessä varsinkin pienillä lapsilla oma kokemus kavereiden senhetkisestä määrästä antaa suuntaa yksinäisyyden tunteesta. Kavereiden kanssa leikitään, jutellaan, jaetaan salaisuuksia, kokemuksia, ajatuksia sekä opitaan asioita. Nämä edellä mainitut asiat eivät toteudu, jos kavereita ei ole. Tutkimuksesta saadusta aineistosta kavereiden merkitys päiväkotiryhmässä korostui. Tutkimustuloksen mukaan 100 prosentilla tutkimukseen osallistuneista lapsista oli kavereita, joita oli haastateltavien mukaan riittävästi sitä kysyttäessä. Havaintojen mukaan vapaan leikin tilanteessa kukaan ei jäänyt yksin vaan kaikille löytyi leikkikaveri, vaikka eräässä tilanteessa kasvattajan avulla. Tätä tilannetta avataan alaluvussa 7.1.2 Lapsi ja leikki-tilanteet.

H: Onko sulla X kavereita?

T6: Ööö X, X, äiti ja minä

H: Onko sulla paljon kavereita?

T6: On!

H: Onko sulla sun mielestä tarpeeks kavereita?

T6: *nyökyttää*

Kaverimäärä vaihteli suuresti. Kavereita löytyi niin päiväkodista kuin kotoakin. Sisaruksia, vanhempia, lemmikkieläimiä sekä pehmoleluja pidettiin ystävinä, joiden kanssa voi leikkiä ja jutella erilaisista asioista. Erilaisiin kaverimääriin oltiin tyytyväisiä ja kaksi lasta kertoikin kahden kaverin olevan ihan tarpeeksi. Tämä kertoi siitä, että vähempäänkin määrään oltiin tyytyväisiä huolimatta siitä, että jatkokysymyksessä kavereisuhteita haluttiin lisää.

H: Onks sulla paljon kavereita?

P1: Kaks.

H: Kaks kaveria! Ketäs ne on?

P1: X ja X.

H: Ne on täällä päiväkodissa?

P1:Mmm. Mutta X on nyt vapaapäivällä mut X on!

H: Niin olikin X joo. Onkos sulla kotona kavereita?

P1: Ei oo kun meidän koira.

H: Onko sulla sun mielestä tarpeeks kavereita?

P1: O.

H: Toivoisitko sä et olis enemmän?

P1: Joo mutta kyllä mulle riittää kaksikin.

Vaikka lapset olivat tyytyväisiä kavereiden määrään, kuitenkin 61,5 prosentti toivoi saavansa lisää kavereita sitä kysyttäessä. Tämä tulos kertoo kavereiden tärkeydestä päiväkotiympäristössä. Lapsista 31 prosenttia koki vaikeuksia saada ystäviä päiväkodissa. Tässä tutkimuksessa se voi johtua uudesta päiväkotiryhmästä tai alussa olevasta toimintakaudesta. Kavereisuhteiden luominen voi olla hankalaa, jos lapsi kokee vaikeuksia saada ystäviä tai jää toistuvasti leikkien ulkopuolelle. Tähän tarvitaan vertaisten sekä kasvattajien apua ja rohkaisua.

”Tulee itku ihan”

3–5-vuotiaiden lasten kokemuksia yksinäisyydestä

H: Onko susta vaikeaa saada kavereita?

T4: On.

H: On? Mikä siinä on vaikeaa? Osaatko kertoa?

T4: En.

Tutkimukseen osallistuneista lapsista 69 prosenttia koki löytävänsä kaverin päiväkodista, kun sitä tarvitsi. He kertoivat, että muut lapset pitävät heistä, mikä näkyy leikkiin mukaan ottamisena. Päiväkodissa lapset eivät suhtautuneet negatiivisesti, jos joku tuli mukaan kesken leikin. Havainnointikeralla yksi lapsista kertoi, kuinka hänen kaverinsa sanoi haastateltavan olevan kiva kaveri ja tämän johdosta hän tietää, että hänestä pidetään. Kolme lasta kertoi kokevansa, että heistä ei pidetä päiväkodissa. Lapset eivät kuitenkaan osanneet kertoa syitä tai perusteluita sille, miksi he kokivat näin.

7.1.2 Lapsi ja leikkitilanteet

Haastatteluun osallistuneista lapsista 61,5 prosenttia koki jääneensä joskus leikin ulkopuolelle. Lapset kokivat leikkitilanteissa ulkopuoliseksi jäämisen aiheuttavan pahaa mieltä ja itkettävän. Toistuva leikin ulkopuolelle jääminen eli syrjäyttäminen ja siitä aiheutuva mielipaha sekä itsetunnon aleneminen voidaan nähdä yksinäisyyden tunteeseen johtavina tekijöinä. Lapsen identiteetin kehityksen kannalta on kuitenkin merkittävää saada sekä kielteisiä että myönteisiä kokemuksia vertaisilta. Tällöin on kuitenkin tärkeää, ettei kielteisten kokemusten saaminen ole jatkuvaa. Myös sosiaalisen kompetenssin kehityksen kannalta vertaisilta saatava emotionaalisesti merkittävä yhteenkuuluvuuden tunne on tärkeä.

H: Mites jos käy niin ettei sua oteta leikkiin mukaan, miltä se susta tuntuu?

P5: Ihan huonolta.

H: Mitä sä silloin teet jos sua ei oteta mukaan leikkiin?

P5: Tulee itku ihan.

Leikin ulkopuolelle jääminen tuntui erään lapsen mukaan tylsältä. Jatkuvasti leikin ulkopuolelle jääminen voi johtaa siihen, että lapsi tyytyy näihin tilanteisiin eikä hakeudu tulevaisuudessa toisten lasten seuraan tai leikkitilanteisiin missä voi joutua torjutuksi.

H: Onks ikinä käyny niin ettei oo otettu mukaan leikkiin?

P4: *nyökyttää*

H: Miltäs se sillon tuntu?

P4: Tylsältä.

H: Mitä sä sillon teit kun ei otettu mukaan leikkiin?

P4: En mitään.

Osa tutkimukseen osallistuneista lapsista kertoi leikkivänsä yksin, jos he jäivät toisten leikeistä ulkopuolelle. Tällaisissa tilanteissa kasvattajan havainnointi ja sensitiivisyys ovat suuressa roolissa. Ryhmää havainnoitiin päiväkodilla, ja esimerkkinä kasvattajan havainnoinnista toimi leikinvalintatilanne. Yksi lapsi halusi leikkiä Bionicle-legoilla, mutta kukaan muu ei

innostunut leikistä. Havaintojen mukaan tämä ei harmittanut lasta vaan hän lähti rohkeasti leikkimään yksin. Toinen lapsi halusi leikkiä Dublo-legoilla ja toivoi leikkiin kaveria. Kasvattaja huomasi tilanteen ja ehdotti Bionickle-legoilla leikkineelle lapselle, haluaisiko hän mennä leikkimään Dubloilla leikkivän lapsen kanssa. Lapsi tarttui ehdotukseen, siivosi omat leikkinsä ja siirtyi leikkimään Dubloilla toisen lapsen kanssa. Kaveria vailla ollut lapsi olisi todennäköisesti tyytynyt leikkimään yksin, jos kasvattaja ei olisi huomionnut tilannetta.

Haastattelussa kävi jälkeinpäin ilmi, että sama lapsi, joka leikki ensin yksin Bionicle-legoilla, kertoi pitävänsä yksin leikkimisestä. Toisaalta hän myös ilmaisi halunsa leikkiä kaverin kanssa, kysyttäessä leikkiikö hän mieluummin yksin vai kaverin kanssa. Leikkikaveria vailla ollut lapsi kertoi haastattelussa, ettei pidä yksin leikkimisestä, koska siitä tulee paha mieli.

H: Mites onko joskus käynytki niin ettei oo otettu mukaan leikkiin?

P2: *nyökyttää*

H: Miltä se tuntu silloin?

P2: Pahalta.

H: Mitäs sä sitten teit?

P2: Leikin yksin.

Lapsista 77 prosenttia kertoi pitävänsä yksin leikkimisestä. Etenkin kotona yksin leikkiminen oli lasten mielestä kivaa. Päiväkodissa kaverin kanssa leikkimisen kerrottiin olevan yksin leikkimistä mieluisampaa. Yksi lapsista myös mainitsi, ettei hän suunnittele leikkivänsä yksin. Tämä voi kertoa siitä, että hän ei välttämättä aina pääse mukaan leikkeihin, vaikka niin haluaisi. Leikin yhtenä tehtävänä on tuottaa lapselle iloa, joten halusipa lapsi sitten leikkiä yksin tai kaverin kanssa, on molempien tapojen mahdollistaminen tärkeää.

H: Tykkätkö sä leikkiä yksin?

P2: *nyökyttää*

H: Tykkäät? Onko sun mielestä kivempi leikkiä yksin vai kaverin kanssa?

P2: Kaverin kanssa.

H: Onks sun mielestä kiva leikkiä yksin?

P4: *pudistaa päätään*, en mää sitä suunnittele.

7.1.3 Lapsi ja tunne yksinäisyydestä

Lapselle kokemukset ja tunteet yksinäisyydestä ovat moniulotteisia. He eivät välttämättä pysty tunnistamaan yksinäisyyttä käsitteenä, mutta pystyvät kertomaan kokemuksistaan ja juuri senhetkisistä tunteistaan. Tunteet ja kokemukset ovat subjektiivisia, joten niitä ei pidä vähätellä. Ryhmän lapsista suurin osa vastasi, että heillä on joku luotettava henkilö, jolle kertoa salaisuuksia, huolia sekä iloja. Useimmiten tämä henkilö, jolle kurjat ja pa-

halta tuntuvat asiat pystyi kertomaan, oli toinen vanhemmista. Tässä korostuu lasten ja vanhempien välinen vuorovaikutussuhde. Toisille luotettava henkilö oli kaveri, jonka kanssa jaettiin mieltä askarruttavat asiat. Tuloksista kävi myös ilmi, että lasten kertoman mukaan iloisista asioista oli helpompi kertoa kuin kurjista asioista.

H: Mites sitten jos on tapahtunut jotain kurjaa. Onko sulla semmosta jolle voit kertoa siitä?

P4: *nyökyttää*, Isille ja äitille

Lasten kokemukset luotettavan henkilön olemassaolosta kuitenkin vaihtelivat. Viisi lasta kolmestatoista koki, ettei heillä ollut ketään kenelle kertoa iloisia tai kurjia asioita tai ketään kenelle kertoa salaisuuksia. Yksi lapsista ei halunnut kertoa ollenkaan vastausta näihin esitettyihin kysymyksiin. Tunne siitä, että ei ole ketään, jonka kanssa jakaa merkittäviä asioita voi tuntua erittäin pahalta ja ahdistavalta. Yksi tyttö kertoi toivovansa sellaista kaveria, jolle puhua kurjista asioista. Yksi pojista ilmaisi myös, että haluaisi sellaisen ystävän jolle kertoa salaisuuksia, koska hän koki, ettei hänellä ollut sellaista tällä hetkellä.

H: Entäs jos on tapahtunut jotain kurjaa niin onko sellasta ystävää jolle siitä vois kertoa?

T3: Ei.

H: Haluaisitko että olis sellanen jolle voisit kertoa jos on paha mieli tai kurjaa?

T3: Joo. *pää painuksissa*

H: Mitäs jos sulla on vähän surullinen olo niin kelle sä sit kerrot?

P1: En kellekkään.

Yksi lapsista kertoi pehmolelustaan, jolle voi uskoutua kurjista asioista. Tämä lapsi koki, että lohikäärme oli hänelle juuri se, jolle kerrotaan ilot, salaisuudet ja kurjuudet.

H: Onko sulla joku semmonen kaveri jolle sä voit kertoa salaisuuksia?

P5: No minä en käytä niitä unipupuja enää. Mulla ei oo enää niitä unikavereita vaan lohikäärme.

H: Kerrotko sä sille salaisuuksia?

P5: Joo mä kerron.

7.2 Kasvattajien aineiston analyysi

Tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvattajien haastattelut olivat rakennettu kolmen teeman ympärille. Nämä teemat käsittelivät tutkimukseen osallistuneen päiväkotiryhmän kasvattajien havaintoja yksinäisyydestä, yksinäisyyteen puuttumisesta ja yksinäisyyden ennaltaehkäisystä. Seuraavissa alaluvuissa esitellään kerätyn aineiston analysoinnin kautta saadut tulokset.

7.2.1 Havaintoja yksinäisyydestä

Tutkittavan päiväkotiryhmän varhaiskasvattajat olivat tietoisia yksinäisyyden eri ilmenemismuodoista. Tutkimuksen aineistosta esille nousi yksin olemisen ja yksinäisyyden erot. Kasvattajat kertoivat kuinka lapset eivät välttämättä ole yksinäisiä, vaikka leikkivätkin välillä yksin. Toisaalta he toivat esille yksinäisyyteen liittyvän pahan olon ja ahdistavat tunteet, mitkä aiheutuvat siitä, kun ei ole ketään jolle puhua tai uskoutua. Kolme neljästä kasvattajasta korosti sitä, että yksinäisyys ei ole aina itse valittua. Se voi johtua ihmisen omista kokemuksista menneisyydestä, persoonallisuuspiirteistä, sosiaalisten suhteiden tai turvallisuudesta lapsi–vanhempisuhteen puuttumisesta, ulkoisista tekijöistä tai uuteen ryhmään sopeutumattomuudesta.

Yksinäisyys on sitä että ihminen haluais et hänellä olis jotain ihmisiä elämässä eikä ole. Mut ihminen voi haluta olla yksin se on eri asia. Sitä et haluais ympärilleen edes yhden mut niitä (ihmisiä) ei ole. Ja se yksinäisyys on sitä et se ei oo oma valinta.

Kasvattaja 1

Kasvattajien näkemys tutkittavan päiväkotiryhmän lasten kokemasta yksinäisyydestä vaihteli. Osa kasvattajista kertoi havainneensa ryhmässä yksinäisyyttä ja osa ei. Havainnot yksinäisyydestä liitettiin kuitenkin vahvasti siihen, että kausi oli vasta alkanut ja ryhmäytyminen käynnistymässä. Osalle lapsista ryhmä oli uusi, joten he eivät olleet vielä löytäneet yhteisiä mielenkiinnonkohteita ja sitä kautta kavereita.

On. On näkyny mutta se on sitä kun on ollu vasta muutaman päivän. Eikä se oo oikeestaan yksinäisyyttä vaan uutuuden semmosta. Ei voi puhua viel yksinäisyydestä.

Kasvattaja 2

Mehän ollaan vasta rakentamassa sitä ketä me ollaan. Tää meidän sosiaalistamisprosessi on kesken - - että mä en usko että he on niin kun mitenkään yksinäisiä tässä kohtaa mutta että eivät oo varmaan löytäny sitä semmosta sellasta kaveria kenen kanssa kemiaa kohtaa.

Kasvattaja 4

Haastatteluissa ilmeni myös yksin olemisen tarve. Kasvattajat kertoivat osan lapsista hakeutuvan leikkimään yksin ja omiin oloihinsa. Yksinäisyyden katsottiin olevan osittain persoonasta johtuvaa. Kaikki lapset eivät ole porukassa leikkijöitä, joten heille tulisi suoda tilaisuus olla yksin.

Onhan monet lapset justiiinsa täälläkin et ne kaipaa sitä yksinäisyyttä ja – – koska ei kaikki ihmiset oo semmosia et haluais olla hirveessä porukassa – –Kun ei kaikkia kiinnosta kaikki, jotkut haluaa olla sillon yksin.

Kasvattaja 3

En mä sillein voi sanoo et ainakaan yksinäisyyttä, mut on niitä jotka hakeutuu yksin leikkiin ja leikkii yksin.

Kasvattaja 1

Kasvattajat mainitsivat havainneensa toistuvan leikin ulkopuolelle jättämisen eli syrjäyttämisen lisäävän lasten yksinäisyyden tunnetta. Tutkimuksen osallistuneet varhaiskasvattajat huomioivat leikin ulkopuolelle jättämisessä olevan sukupuolieroja. Poikien kuvattiin olevan enemmän fyysisiä ja esimerkiksi tönivän toisia pois leikistä. Tyttöjen kuvattiin olevan enemmän verbaalisia tai vetäytyvän syrjään. Tunne yksin jäämisestä tai ilman kavereita olemisesta voi kantaa kotiin asti, jolloin vanhemmilla herää huoli lapsensa kaverisuhteista.

Pojat on enempi fyysisiä et ne menee rikkoon leikin ja on enempi fyysisiä kun tytöt vetäytyy ennemmin. Ei voi tietysti sanoa yleisesti mut pojat käyttää niitä fyysisiä.

Kasvattaja 2

Monesti lapselle jää se joku viimeinen kokemus kun kaveri sanoo et mää en leiki sun kans enää koskaan ja ikinä ja vaikka sitten taas seuraavassa tilanteessa oltaiskin yhdessä ja leikkittäis niin se jää kuitenkin sit sellasena ajatuksena mikä tulee illalla kotona mieleen.

Kasvattaja 4

Tytöthän tekee sitä et ne sopii vaikka kun ollaan lähdössä ulos et leikitään mut kun lähetään ulos ja se myöhemmin ulostullut kun on saanu puettua niin se toinen onkin ottanu jo toisen ja sanoo kylmästi ettei me otetakaan sua. Kyllähän lapset hirveen helposti jos huomaa tommosen niin alkaa käyttää sitten hyväkseen ja se on aika julmaa – – Siis mun mielestä pojilla-kin näkyy samallalailla, tytöillä vähän korostetummin. Tytöt on aika hyviä siinä verbaalisessa ja pojathan sitten monesti tuuppasee et mee pois siitä. Tytöt käyttää sitä kieltä et ei me olla sun kanssa.

Kasvattaja 3

7.2.2 Yksinäisyyteen puuttuminen

Päiväkotiryhmän kasvattajien mukaan lasten yksinäisyyteen ja yksin olemiseen puututaan nopeasti ja sensitiivisellä kasvatusotteella. Havainnointia pidettiin tärkeänä yksinäisyyteen puuttuttaessa. Kasvattajat kertoivat pyrkivänsä havainnoimaan lasten leikkejä aktiivisesti, jotta he voisivat rohkaista lapsia toimimaan yhdessä päiväkodin arjessa. Yksinäisiä ja yksin leikkiviä lapsia tuetaan leikki-tilanteissa. Kasvattajat pitivät tärkeänä omaa rooliaan

leikkitilanteissa. Menemällä itse mukaan ohjaamaan sekä opettamaan leikkiä, tuetaan lasten vuorovaikutustaitojen, sosiaalisen kompetenssin sekä itseluottamuksen vahvistumista.

Aikunen menee siihen mukaan et istutaan siihen lasten maailman ja mennään niin kun sen yksinäisen kanssa herättään muiden lasten mielenkiinto – – Siinä ne toiset kiinnostuu ja huomaa et toi on kiva juttu ja se tulee sillein salakavalasti – – ettei sillei et mä tulen nyt teidän kanssa leikkiin vaan se (yksinäinen) et keksii tosi mielenkiintosen jutun.

Kasvattaja 2

Voidaan tehdä yhdessä juttuja. Opetellaan tietenkin että miten kaverin kans ollaan ja perusleikkitaitoja ja leikitään yhdessä. Ja ollaan myös ohjaamassa sitä leikkiä jos niitä taitoja ei tule ja opetellaan yhdessä mistä löytyy ne kaverit. Kyllä meidän rooli siinä tärkeä on.

Kasvattaja 1

No olemalla aidosti läsnä siinä ja kuuntelemalla sitä lasta ja kertomalla asiat niin että lapsi ymmärtää ja olla sen jutuissa mukana ihan sillee niinku arvostavasti. On silleen kiinnostunu lapsesta.

Kasvattaja 1

Ryhmän kasvattajat korostivat leikin merkitystä yksinäisyyteen puuttuttaessa. He pitivät tärkeänä, että lapset oppivat leikkimään erilaisissa ryhmissä. Tällöin lapsi oppii toimimaan erilaisten ihmisten kanssa ja saa monipuolisia vuorovaikutusärsykeitä eri tilanteissa. Havainnointia ja epäkohtiin puuttamista painotettiin jälleen lapsen jäädessä leikin ulkopuolelle. Leikkikavereiden vaihtelu voi olla käännekohta yksinäisyyttä kokevan lapsen elämässä. Kasvattajan avulla lapset voivat löytää yhteisiä mielenkiinnon kohteita toisten kanssa ja sitä kautta ystävystyä.

No me jaetaan erilaisiin leikkiporukoihin ja mennään ite mukaan leikkimään ja me niinkun koitetaan havainnoida sitä että kellä mahdollisesti olis samantyyppisiä intressejä. Ja sit rakennetaan sitä leikkiä sitten nemellä ite sinne mukaan ihan opettamalla sitä leikkiä.

Kasvattaja 4

Kaikki ryhmän kasvattajat olivat sitä mieltä, että on aikuisen tehtävä puuttua lapsen yksinäisyyteen. Kasvattajat kertoivat lasten kiinnittävän joskus huomiota, jos ryhmässä joku leikkii yksin. Tällöin yksinäisyyden huomannut lapsi saattaa hakeutua mukaan leikkiin. Lapset saattavat myös kertoa

aikuiselle, että joku toinen lapsi on ihan yksin tuolla. Vertaisten yksinäisyyden huomaaminen on kuitenkin hyvin poikkeuksellista, yleensä aikuinen on se, joka puuttuu. Ryhmän kasvattajat korostivat puuttumisen kannalta myös sitä, että yksinäisyyttä kokevaa lasta ei nosteta erikseen ryhmästä esiin vaan aihetta käsitellään yhdessä koko ryhmän kesken.

Kyllä se on meidän aikuisten tehtävä, mutta kyllä ihan lapsiltakin tulee. Lapset ihan automaattisesti hakee toisia leikkimään, mutta kyllä me kasvattajat autetaan ja katotaan koska eihän se kivaa oo että kukaan on yksin mutta varmasti lapsilta itteltäänkin tulee sitä että toi on yksin tuola nyt että mitäs nyt.

Kasvattaja 1

Jos me aikuiset nähdään et tuo lapsi on yksinäinen niin me ei voida tuoda sitä niin kun ääneen muille lapsille.

Kasvattaja 2

7.2.3 Yksinäisyyden ennaltaehkäisy

Tutkimukseen osallistuvat varhaiskasvattajat pitivät ennaltaehkäisyä parhaana keinona puuttua yksinäisyyteen. Vuorovaikutusleikkikerhon avulla voidaan rohkaista ja osallistaa lasta toimintaan toisten kanssa. Kasvattajat kokivat myös, että draaman kautta harjoitellessa empatiakyky toisia lapsia kohtaan lisääntyy. Vertaissuhteista saatava emotionaalisesti merkitsevä yhteenkuuluvuuden tunne sekä vuorovaikutustaitojen kehittyminen toisten kanssa yhdessä ennaltaehkäisevät yksinäisyyttä.

Sitä niinkun tän draaman keinoin voi ottaa myös ne vertaiset eli lapset mukaan ja opetellaan niitä taitoja kuinka haetaan kaveria mukaan leikkiin ja kuinka voin kysyä et voinko tulla leikkiin.

Kasvattaja 4

Leikeillä, yhteisellä tekemisellä, koitetaan keskustella paljon lasten kanssa, annetaan tilaa niille lasten ajatuksille, tartutaan niihin. Tän tyyppisillä asioilla – – Yhdessä tekemällä ja ajatteleamalla ollaan me – – Projektityöskentely on hyvin lasta osallistavaa sekä yhteisöllistä toimintaa, siinä tehdään yhdessä asioita.

Kasvattaja 4

Toisena merkittävä yksinäisyyden ennaltaehkäisyn muotona ryhmän varhaiskasvattajat pitivät omaa käytöstään. Aikuisen oma tapa puhua, reagoida, toimia sekä vastata lasten tarpeisiin, pidettiin tärkeänä osana arjen toiminnoissa. Aikuisen malli, miten he puhuvat lapsille, mallintuu kasvattajien mukaan lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Aito läsnäolo luo

sekä turvallisuutta että luotettavuutta lasten ja aikuisten ja lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Lapsen huomioiminen, kuuleminen sekä hyväksyminen tukevat lapsen toimintaa ryhmässä.

Ihan mennä lapsen tasolle jos puhuttelee sitä näin (näyttää käsillä yhäältä päin) se on menettänyt tehonsa jo siinä vaiheessa mut kun menee tohon noin (näyttää lattiaa) ja sanoo katso mua silmiin puhuu niinku ihmiselle mikä hirvein usein unohtuu.

Kasvattaja 2

Kaikkein tärkeintähän on se että ollaan läsnä että ilman sitä aikuisen läsnäoloa eihän se lapsi tunne olevansa tärkeä tai turvallisessa vuorovaikutustilanteessa. Se että mahdollisimman vähän aikuiset puhuu lasten yli se on ihan yhtä tärkeä se aikuisen ja lapsen keskustelu kun aikuisen ja aikuisen ja toisaalta lapsen ja lapsen.

Kasvattaja 4

Varhaiskasvattajat pohtivat myös kasvatuskumppanuuden merkitystä yksinäisyyden ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Välillä huoli lapsen yksinäisyydestä tulee vanhemmilta. Huoli herää lapsen ilmaistessa puutteen leikkikavereista tai lapsen kertoessa jäävänsä toistuvasti leikin ulkopuolelle. Tällöin tilannetta lähdetään selvittämään yhdessä vanhempien ja ryhmän kasvattajatiimin kanssa. Lapsen huoli tällaisissa tilanteissa on otettava tosissaan eikä sitä tulisi sivuuttaa. Ennaltaehkäisy sekä yksinäisyyteen puuttuminen vaatii pitkäjänteistä yhteistyötä vanhempien kanssa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kokevatko 3–5-vuotiaat lapset yksinäisyyttä ja jos kokevat, miltä se heistä tuntuu. Tutkimukseen liitettiin myös kasvattajan näkökulma ja havainnot yksinäisyydestä. Tarkoituksena oli myös pohtia, yhdistyvätkö lasten kokemukset ja aikuisten näkemykset ryhmän yksinäisyydestä.

Työn johtopäätösosiossa perehdytään edellisessä luvussa esitettyihin tutkimuksen aineistojen perusteella saatuihin tutkimustuloksiin. Tutkimuksen kohteena olleen ikäluokan yksinäisyyttä on aikaisemmin tutkittu hyvin vähän, joten johtopäätöksissä keskitytään tarkastelemaan teoreettisen viitekehysten sekä tutkimuskysymysten suhdetta tutkimusten tuloksiin.

Tuloksissa lasten haastatteluissa korostui kavereiden määrän merkitys. Kaikilla tutkimukseen osallistuvilla lapsilla oli kavereita. He kuitenkin toivoivat niitä enemmän siitä kysyttäessä. Niina Juntila (2015, 89) kuvaa, kuinka varsinkin pienten lasten yksinäisyys on selkeää. Jos on yksin, niin on usein yksinäinen. Jos taas ympärillä on seuraa, yksinäisyys ei ole se tunne jota lapsi tuntee. Kavereiden määrä kuitenkin vaihteli ja kavereita saattoi olla

kotona ja päiväkodissa. Kavereiksi luettiin myös perheenjäsenet, lemmikkieläimet sekä eräässä tapauksessa myös pehmolelu.

Pieni lapsi ei vielä tarvitse useita ihmisiä ympärilleen, mutta hän tarvitsee vuorovaikutusta toisten kanssa kasvaakseen tasapainoiseksi sekä hyvän sosiaalisen kompetenssin omaavaksi ihmiseksi. Nämä edellä mainitut ominaisuudet ovat suojaavia tekijöitä ja ennaltaehkäisevät yksinäisyyttä. (Nevalainen 2009, 23.)

Toistuva leikin ulkopuolelle jääminen eli syrjäyttäminen heikentää lapsen itsetuntoa ja kasvattaa yksinäisyyden tunnetta. Lapsen torjutuksi tulemiselle voi Junntilan (2015, 90) mukaan olla syynä heikot sosiaaliset taidot, aggressiivinen käytös tai toisten lasten kateellisuus. Lapsi oppii sosiaalisia taitoja parhaiten vuorovaikutuksellisessa leikissä toisten vertaisten kanssa, joten jos hänellä ei ole leikkikaveria voivat lapsen sosiaaliset taidot jäädä heikolle tasolle ja tämä johtaa yksinäisyyteen. Tutkimuksen tuloksista voi nähdä, että lapset kokivat leikin ulkopuolelle jäämisen negatiivisena asiana ja sen aiheuttavan mielipahaa. Tämän ulkopuolelle jäännin seurauksena, he kertoivat tyytyvänsä leikkimään yksin.

Lapsen kasvaessa leikkikavereiden tärkeys korostuu. Kolmevuotias leikkii vielä mielellään yksin mutta viittä ikävuotta lähestyttäessä lapsen leikkikaverin tärkeys korostuu enemmän, jotta sosiaalinen kompetenssi kehittyy. Salmivallin (2008, 38) mukaan lapsena solmitut ystävyysuhteet vaikuttavat aikuisena solmittaviin ihmissuhteisiin.

Nevalaisen (2009, 24) mukaan leikki-ikässä osalla lapsista voi olla paljon kavereita, jotka vaihtuvat tiheään tahtiin. Toiset lapset taas pitävät perhepiiriä tärkeänä asiana itselleen. Perheen näkökulma korostui tutkimuksessa, sillä useat lapset mainitsivat äidin, isän ja sisarukset tärkeiksi ihmisiksi, jolle kertoa iloisia tai kurjia asioita. Tämä vahvistaa ajatusta perheen ja läheisten ihmissuhteiden tärkeydestä pienellä lapsella.

Weissin (Laine 2002, 30) mukaan emotionaalinen yksinäisyys johtuu läheisen ja merkityksellisen ihmissuhteen puuttumisesta. Lähes puolet tutkimukseen osallistuneista lapsista mainitsi, ettei heillä ole ketään kenelle kertoa iloisia ja surullisia asioita tai salaisuuksia. Ryhmän lapsista kaksi kertoi toivovansa tällaista ystävää, jolle kertoa merkityksellisistä asioita.

Kaarina Laineen tutkimuksessa (2002, 69, 76), jossa tutkittiin pienten lasten syrjäytymistä päiväkodin vertaisryhmässä, mainittiin yksinäisten lasten itsestään tekemät heikot arviot toisten lasten kanssa toimeen tulemisesta ja leikkiin mukaan pääsemisestä. Tutkimuksen mukaan tämä saattaa johtaa päiväkotikäisellä lapsella kehämäiseen syrjäytymisen prosessiin. Erityistä huolta herättää jo varhaislapsuudessa alkanut syrjäytyminen, koska se voi jatkua aina aikuisuuteen asti. Siksi olisikin tärkeää, että syrjäytymiseen puututtaisiin mahdollisimman varhain. Edellä mainittu Laineen tutkimuksen tuloksissa ilmennyt näkökulma tukee myös tässä tutkimuksessa ilmennyttä kasvattajien yksinäisyyteen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn tärkeyttä.

Junttilan (2015, 19) mukaan yksinäisyyttä on hankala tunnistaa, sillä yksin voi olla myös joukossa. Laine (2004, 182) korostaa yksinäisyyden subjektiivista eli henkilökohtaista kokemusta, koska ulkopuolinen ei voi nähdä toisen ajatuksia. Tästä syystä tutkimukseen osallistuneet kasvattajat eivät vielä osanneet sanoa ilmenikö päiväkotiryhmässä varsinaisesti yksinäisyyttä. He kaikki toivat esille, että ryhmä on uusi ja tutustumisprosessi oli vielä kesken. He kuitenkin osasivat erottaa yksin olemisen ja yksinäisyyden eron. Tuloksista voi nähdä, että havainnoinnilla oli tärkeä rooli päiväkodin arjessa ja yksinäisyyden tunnistamisessa. Havainnoimalla oppii tuntemaan lasta. Kasvattajat korostivat lasten persoonapiirteiden eroavaisuuksia yksinäisyyden kannalta. Heidän mukaansa on osattava tunnistaa, milloin lapsi haluaa leikkiä yksin ja milloin hän on vailla kaveria. Kasvattajat painottivat yksin leikkimisen mahdollistamista lapselle hänen sitä halutessa.

Kasvattajien haastatteluista saaduista tuloksista nousi esiin aikuisen roolin tärkeys lapsen yksinäisyyteen puuttuttaessa. Myös Laine (2002, 102-103) korostaa aikuisen valmiuksia puuttua lapsen oireiluun ajoissa. Vertaisen puuttumisen katsottiin olevan harvinaista. Kasvattajat puuttuvat yksinäisyyteen havainnoimalla lasta ryhmässä sekä tukemalla häntä leikkiutilanteissa. Leikkiä ohjaamalla ja opettamalla tuetaan lapsen sosiaalisen kompetenssin sekä yleisesti vuorovaikutuksen vahvistumista. Yksinäisyyteen puututaan myös leikkikavereita vaihtelemalla, jotta lapset oppivat toimimaan erilaisien ihmisten kanssa.

Varhaiskasvattajat korostivat tuloksissa yksinäisyyden ennaltaehkäisyn tärkeyttä. Päiväkotiryhmässä yksinäisyyttä pyritään kasvattajien mukaan ennaltaehkäisemään vuorovaikutusleikkikerhon ja draaman avulla. Näiden avulla osallistetaan lasta toimimaan toisten vertaisten kanssa sekä opitaan empatiaa sekä vuorovaikutustaitoja. Kasvattajat mainitsivat myös yksinäisyyden ennaltaehkäisyn olevan sidoksissa heidän toimintaansa. Oman käytöksen ja aidon läsnäolon avulla voidaan luoda turvallinen sekä luotettava vuorovaikutussuhde aikuisen ja lapsen välillä. Laine (2002, 105-106) pitää tärkeänä kasvattajan roolia esimerkillisen käytöksen näyttäjänä. Kasvattajien vastauksissa myös kasvatuskumppanuutta korostettiin. Tuli huoli sitten lapsen vanhemmilta, kasvattajilta tai lapselta itseltään, on se otettava toisinaan.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön viimeisessä luvussa pohdimme yleisesti tutkimusta ja sen tuloksia. Käsittelemme myös opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena aiheen valinnasta työn valmiiksi saattamiseen.

9.1 Tulosten pohdinta

Mielestämme tutkimukselle asetettu tehtävä toteutui osittain ja saimme vastauksia esittämiimme tutkimuskysymyksiin. Havainnointi sekä haastatteluihin valitut teemat tukivat tutkimuskysymysten vastauksia hyvin.

Objektiivisuuden pitäminen läpi tutkimuksen oli yksi tavoitteista opinnäytetyötä tehdessä. Haastatteluissa vältettiin johdattelua ja aineiston analyysissä kiinnitettiin huomiota puolueettomuuteen. Haastatteluissa esitettiin lisäkysymyksiä vastausten ymmärtämisen varmistamiseksi.

Tutkimuksessa ei löydetty suoranaista yhteneväisyyttä lasten kokemuksille yksinäisyydestä ja kasvattajien näkemykselle sekä havainnoille ryhmän lasten yksinäisyydestä. Tilanne oli haasteellinen, koska ryhmä oli vasta aloittanut toiminnan. Kaikki lapset ja kasvattajat ei vielä tunteneet toisiaan. Yksinäisyyden tunnistaminen olisi ollut helpompaa, jos kasvattajat olisivat tunteneet lapset pidemmän aikaa. Koska lapsista osa oli vielä vieraita toisilleen, kaverisuhteita ei ollut ehtinyt muodostua. Toisaalta lapset osasivat kertoa aiempien kokemusten perusteella, että leikin ulkopuolelle ja ilman kaveria jääminen tuntui pahalta. Myös kasvattajat yhdistivät lasten yksinäisyyteen pahan olon tunteen, joka johtui leikin ulkopuolelle jäämisestä.

Tämän päiväkotiryhmän lapset eivät sanoneet kokevansa yksinäisyyttä, koska sitä ei voitu heiltä iän vuoksi suoraan kysyä. Lapset kuitenkin tunnistivat yksinäisyyteen liittyvän pahanolon tunteen esimerkiksi leikin ulkopuolelle jäädessä ja torjutuksi tullessa. Jatkuvasti leikin ulkopuolelle jäänyt lapsi voi joutua yksinäisyyden kierteeseen ja tulla syrjäytetyksi yhä uudestaan ja uudestaan, jos kukaan ei siihen puutu. Mielestämme tämä korostaa sitä, että vanhempien sekä kasvattajien on jo varhaisessa vaiheessa tärkeää tukea sosiaalisten taitojen kehittymistä leikki-tilanteiden sekä kaverisuhteiden avulla päiväkodin arjessa.

Suurin osa lapsista piti yksin leikkimisestä kotona, mutta päiväkodissa leikkikaverin tärkeyttä korostettiin. Kavereiksi lueteltiin päiväkotikaverit, kaverit kodin lähellä, sisarukset, vanhemmat, lemmikit sekä pehmolelut. Kavereita kaikilla tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli tarpeeksi, mutta yli puolet lapsista toivoivat kuitenkin enemmän kavereita. Pienillä lapsilla kavereiden määrän ei katsota olevan niin tärkeää. Mielestämme merkityksellisempää on kaverisuhteiden laatu ja se, että lapsella on lähelläään vertaisia, joiden kanssa harjoitella yhdessäoloa ja vuorovaikutustaitoja.

Kysyttäessä lapsilta, onko heillä joku tärkeä henkilö, kenelle kertoa salaisuuksia, iloisia ja surullisia asioita, yli kolmasosa tutkimukseen osallistuneista lapsista vastasi, että ei ole. Toive tällaisen tärkeän ihmisen olemassa olosta kuitenkin ilmaistiin. Emotionaalisen yksinäisyyden kokemuksen yksi tunnusmerkeistä on läheisen ihmissuhteen puute, joten pidemmällä aikavälillä tällaisen tärkeän henkilön puuttuminen voi johtaa emotionaaliseen yksinäisyyteen.

Yksinäisyys ja sen tunnistaminen on tärkeää, jotta siihen voidaan puuttua tai sitä voidaan ennaltaehkäistä. Koska yksinäisyys on hyvin monisäikeistä ja vaikeasti tunnistettavissa, vaaditaan varhaiskasvattajalta herkkyyttä, tii-mityöskentelytaitoja niin työkavereiden, vanhempien kuin lasten kanssa sekä avointa vuoropuhelua työyhteisössä. Yksinäisyydellä on monia muotoja ja se voi vaihdella eri tilanteiden mukaan, joten on tärkeää olla herkkä oman havainnoinnin suhteen.

Tutkimukseen osallistuneiden kasvattajien haastatteluissa tuli ilmi keinoja, miten puuttua lapsen yksinäisyyteen tai ihanteellisimmassa tilanteessa ennaltaehkäistä sitä. Aiheen esiin tuominen ja yksinäisyydestä keskusteleminen lisää tietoisuutta kasvattajien keskuudessa ja herättää havainnoimaan enemmän lasten leikki- ja vuorovaikutustilanteita, tukemaan lapsen tunteiden ja sosiaalisen kompetenssin vahvistumista.

Tuloksellista ja toivottavaa olisi puuttua jo varhaisessa vaiheessa lapsen yksinäisyyden tuntemuksiin ja kokemuksiin ennen kuin musta pallo kasvaa liian isoksi. Toisen ihmisen kohtaaminen ja vuorovaikutusosaaminen sekä näiden taitojen opettaminen ovat tärkeässä asemassa yksinäisyyden tunnistamisessa, puuttumisessa sekä ennaltaehkäisyssä. Lapsen oman identiteetin ja minuuden kokemusten tukeminen ovat myös edellä mainittujen kannalta merkittäviä.

Koska kyseessä oli laadullinen tutkimus, siinä ei pyritty yleistykseen. Taivotteena oli tutkittavan ilmiön kuvaaminen, selittäminen sekä tutkittavien kokemusten esiin tuominen, kuten alaluvussa 6.2.1 aikaisemmin todettiin. Tuloksia ei voida yleistää ainakaan lasten aineiston kohdalla, sillä ne ovat tutkittavien subjektiivisia kokemuksia yksinäisyydestä.

9.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöprosessi alkoi keväällä 2016. Valitsimme aiheen luettuamme Niina Junntilan kirjan Kavereita nolla. Tutkimuksen aloittaminen oli haasteellista, sillä halusimme tutkia pienten lasten yksinäisyyden kokemuksia. Alle 5-vuotiaiden lasten yksinäisyyttä ei ollut aikaisemmin paljon tutkittu. Varhaislapsuudessa koetut yksinäisyyden tunteet olivat kuitenkin tutkimusten mukaan sidoksissa nuorena ja aikuisena koettuun yksinäisyyteen. Taivotteenamme oli tuoda aihetta esille ja ihmisten tietoisuuteen, sillä ennaltaehkäisy on tehokkain keino puuttua alkaviin yksinäisyyden tunteisiin. Myöhemmin yksinäisyyden kierrettä on hankalan katkaista.

Valitsimme tutkimusmenetelmiksi teemahaastattelun sekä havainnoinnin sekä perehdyimme aikaisempiin tutkimuksiin ja keräsimme teoriapohjaa opinnäytetyölle. Otimme yhteyttä tutkimukseen osallistuvaan päiväkotiin ja tarkoituksenamme kerätä aineistoa ennen kesätauolle siirtymistä. Näin oltiin saaneet luotettavamman tuloksen lapsille jo tutuksi tullessa ryhmässä. Aikataulujen yhteensovittaminen oli haasteellista ja keräsimme aineiston elokuussa 2016. Tiedostimme aineiston luotettavuuden kannalta uuden ryhmän haasteet, sillä pienten lasten kokemukset yksinäisyydestä liittyvät vahvasti juuri sen hetken tuntemuksiin. Uusi päiväkoti ja uudet ryhmän jäsenet sekä uudet kasvattajat saattavat vahvistaa tunnetta yksinäisyydestä ja ulkopuolelle jäämisestä lapsen maailmassa.

Kesän aikana keskityimme keräämään lähdemateriaalia ja kirjoittamaan tutkimuksen teoriaosuutta. Elokuussa teemahaastattelun jälkeen litteroimme aineiston sekä analysoimme sen käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tämän jälkeen pohdimme tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisiä nä-

kökulmia. Lopuksi kirjoitimme johtopäätökset sekä pohdinnan sekä keskustelimme opinnäytetyöprosessin kulusta. Aikataulut oli syksyn osalta melko haasteellinen.

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuutena molemmille antoisa ja omia ajatuksia tukeva tulevaisuuden ammatillisuudesta ajateltuna. Yhdessä toteutettu työ mahdollisti näkökulmien pohdinnan sekä ajatusten vaihdon ja nämä tukivat omaa oppimistamme. Näin ollen saavutimme omat henkilökohtaiset oppimistavoitteemme yhdessä tiiminä.

Opinnäytetyö oli kokonaisuutena mielestämme onnistunut, mutta jatkotutkimuksia ajatellen tulisi ottaa huomioon seuraavia seikkoja. Lasten kanssa tehtävään haastatteluun on tärkeää valmistautua huolella. Aiheeseen johdattamista ennen haastattelua ei pidä väheksyä, sillä pieni lapsi ei tunnista vielä käsitettä yksinäisyys. Pohtimisen arvoista on myös aineiston keruun ajankohta sekä se, toteutetaanko aineistonkeruu toisen kerran jonkin ajan kuluessa, jos kyseessä on uusi ryhmä. Näin saataisiin vielä enemmän tietoa lasten kokemuksista ja tuntemuksista. Tämä tutkimus oli ensimmäisiä näin pienille lapsille toteutettuna, joten sitä on helppo lähteä kehittämään seuraavia tutkimuksia ajatellen.

Pohdimme myös, oliko aineiston kattavuus tarpeeksi laaja. Kasvattajien osalta kyllä, koska kaikki ryhmän kasvattajat osallistuivat tutkimukseen. Lasten osalta pohdittavaksi jää se, jäivätkö juuri ne vahvimmin yksinäisyyttä kokevat lapset tutkimuksen ulkopuolelle? Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin saatiin kuitenkin vastauksia ja omat tavoitteet opinnäytetyön osalta saavutettiin.

LÄHTEET

Aarnos, E. 2015. Kouluun lapsia tutkimaan: Havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 164-179.

Aho, S. & Heino S. 2000. Itsetunnon vahventaminen päiväkodissa. Turku: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.

Aho, S. & Kaarina. L. 2004. Minä ja muut. Helsinki: Otava.

Blomqvist, S. 2015. Yksinäisyys tulee yhteiskunnalle kalliiksi – päihdeongelmat, työttömyys, velkaantuminen, masennus... Yle.fi. Viitattu 19.7.2016.

http://yle.fi/utiset/yksinaisyys_tulee_yhteiskunnalle_kalliiksi_paihdeongelmat_tyottomuus_velkaantuminen_masennus/7848270

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2009. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Grönfors, M. 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 146-161.

Heiskanen, T. & Saaristo, L. (toim.) 2011. Kaiken keskellä yksin – Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Remes, P., Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2011. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.). 2014. Lapsen parhaaksi – Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita.

Junttila, N. 2010. Social competence and loneliness during the school years – issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. Turku: Turun Yliopisto. Viitattu 29.9.2016. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/59283/AnnalesB325Junttila.pdf?sequence=1>

Junttila, N. 2015. Kavereita nolla – Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? – Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieta Oy.

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus – Varhaiskasvatuksen tilannekatsaus. Opetushallitus. Viitattu 1.7.2016. http://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf

Karvonen, P. & Lehtinen, T. 2009. Yhdessä – Leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Jyväskylä: Gummerus.

Koivisto, M. 2016. Kasvokkain: Professori kertoo, miksi lapsuuden yksinäisyys voi pilata loppuelämän – Näin viheliäinen kierre vie terveyden ja toimintakyvyn. Viitattu 1.10.2016. <http://yle.fi/uutiset/3-9194161>

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito – Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuopion kaupunki. 2012. Varhaiskasvatussuunnitelma – Kasvattajan käsikirja. 3. Viitattu 1.7.2016. https://www.kuopio.fi/c/document_library/get_file?uuid=37e9416e-ebc2-4d43-b053-f9878cbce9ba&groupId=12147

Kunnat.net. 2016. Asiantuntijapalvelut. Varhaiskasvatus. Viitattu 28.6.2016. <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/vasu/Sivut/default.aspx>

Laine, K. & Neitola, M. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Laru, S. 2016. Pitääkö vanhemman puuttua lapsen kaverisuhteisiin? 15.9.2016. Viitattu 15.9.2016. http://yle.fi/uutiset/psykologi_neuvoo_olemaan_jo_varhain_tukena_lasten_kaverisuhteissa_saa_puhua_saa_kysya_saa_ihmetella/9168347

Lehtinen, A-R. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (Toim): Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lapsen toiminta. Tampere: Vastapaino, 138-155.

Mahkonen, S. 2016. Varhaiskasvatuslaki. Helsinki: Edita.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. n.d. Vanhempainnetti. Vanhemmuus ja vuorovaikutus. Viitattu 30.6.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Määttä, P. & Rantala A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi – Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nevalainen, V. 2009. Yksinäisyys. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi. 2013. Moniste. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Helsingin seudun yliopistollinen keskussairaala. Lasten neurologia. Neuropsykologit.

Opetushallitus. n.d. Osallisuus varhaiskasvatuksessa. Viitattu 2.9.2016.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/vasu2017_verkkokommentointi/103/0/osallisuus_varhaiskasvatuksessa

Pulkkinen L. 2002. Mukavaa yhdessä – Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Helsinki: PS-kustannus.

Ronkainen, S, Pehkonen, L, Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma pro Oy.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa. Waasa Graphics Oy.

Ruusuvuori, J. & Tiittula L. (toim.) 2005. Haastattelu -Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 1.10.2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html

Saari, J. 2016 Matkalla yksinäisyyteen. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2016. Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 1-21.

Saari, J. 2009. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOY pro.

Sanna, P. (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa – Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki. 16-17. Viitattu 30.6.2016.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113591/kasvatus.pdf?sequence=1>

Suhonen, E. 2011. Vuorovaikutussuhteiden merkitys taaperoiden kehitykseen ja oppimiseen varhais(erityis)kasvatuksessa. Teoksessa Alila, K. & Parrila, S. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa: Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint, 93-105.

Tampereen kaupunki. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 luonnos. Tampere. Hyvinvointipalvelut.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lapset, nuoret ja perheet. Varhaiskasvatuspalvelut. Viitattu 28.6.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Tilastokeskus. n. d. Teemahaastattelu. Viitattu 12.9.2016

<https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Valtonen, J. 2015. Yksinäisyys tappaa. Helsinki missio 1/2015, 5-7.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Oppaita 56. Toinen tarkistettu painos. Helsinki: Stakes.

Vilkkö-Riihelä, A. & Laine, V. 2006. Mielen maailma 2 – Kehityspsykologia. Helsinki: WSOY.

TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISLUPAKYSELY LASTEN VANHEMMILLE

Hei!

Olemme kaksi viimeisen vuoden sosionomiopiskelijaa Hämeen ammatti-
korkeakoulusta. Erikoistumme opinnoissa varhaiskasvatukseen eli suori-
tamme lastentarhanopettajan pätevyyttä. Teemme opinnäytetyöhön liittyen
tutkimusta 3-5 vuotiaiden lasten yksinäisyydestä. Tarkoituksenamme on
tutkia kokevatko lapset yksinäisyyttä ja jos niin miten he sen kokevat. Tut-
kimuksessamme tärkeää on lapsen oman kokemuksen kuuleminen ja esiin-
tuominen.

Tutkimuksemme tavoitteena on tutkia lasten vuorovaikutussuhteita sekä
heidän omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan vertaissuhteista, hyvinvoinnista
ja hyvästä olost. Keräämme aineiston haastattelun sekä havainnoinnin
avulla. Haastattelut toteutamme yksilöhaastatteluina ja havainnoin vapaan-
leikin tilanteessa.

Kerättyä aineistoa tullaan käsittelemään ehdottoman luottamuksellisesti.
Toimeksiantajakunnan, päiväkodin ja lasten tiedot käsitellään nimettöminä,
eikä tutkittavien henkilöllisyys tule ilmi missään vaiheessa.
Pyydämme teitä täyttämään ja palauttamaan lomakkeen alaosan päiväko-
dille viimeistään:

Jos teille herää kysymyksiä tai haluatte lisätietoja tutkimukseen liittyen,
voitte olla yhteydessä meihin sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Veera Niemelä

veera.niemela@student.hamk.fi

Annakaisa Saariniemi

annakaisa.saariniemi@student.hamk.fi

Lapseni _____ saa ___/ei saa ___ osallistua
tutkimuksen haastatteluun ja havainnointitilanteeseen.

Päiväys ____. _____. 2016

Huoltajan allekirjoitus _____

TEEMAHAASTattelun kysymysrunko lapsille

1. Lapsi ja kaverisuhteet

- Onko sinulla kavereita?
- Kuinka paljon?
- Onko heitä mielestäsi tarpeeksi?
- Toivoisitko enemmän tai jollakin lailla erilaisia kavereita?
- Onko sinusta helppo saada uusia kavereita päiväkodissa?
- Löydätkö kaverin, kun tarvitset kaveria?
- Pitävätkö muut lapset sinusta päiväkodissa?

2. Lapsi ja leikki-tilanteet

- Onko sinulle ikinä käynyt niin että kaverit ei ota mukaan leikkiin?
- Miltä se tuntui?
- Mitä teit silloin?

3. Lapsi ja tunne yksinäisyydestä

- Onko sinulla joku, jonka kanssa voit puhua kaikenlaisista omista asioistasi?
- Onko sinulla joku sellainen kaveri, jolle voit kertoa salaisuuksia?
- Kerrotko kaverillesi, jos sinulle on tapahtunut jotakin ikäviä asioita?
- Entä iloisia asioita?

TEEMAHAASTATTELUN
VARHAISKASVATTAJILLE

KYSYMYSRUNKO

1. Havaintoja yksinäisyydestä

- Mitä mielestäsi on yksinäisyys?
- Onko ryhmässä näkynyt yksinäisyyttä?

2. Yksinäisyyteen puuttuminen

- Kuka voi puuttua lapsen yksinäisyyteen?

3. Yksinäisyyden ennaltaehkäisy

- Millä tavoin voitte päiväkodissa vaikuttaa siihen, että lasten keskinäinen vuorovaikutus tulee myönteisemmäksi?
- Entä lasten ja aikuisen välinen vuorovaikutus?